
Maskottinuket Viialan toimintakeskukseen

Osallistavaa tuotesuunnittelua

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Lahdensivu 7.5.2012

Anna-Kaisa Mononen

HÄMEENLINNA
Ohjaustoiminta
Terapeuttinen pääaine

Tekijä	Anna-Kaisa Mononen	Vuosi 2012
Työn nimi	Maskottinuket Viialan toimintakeskukseen - Osallistavaa tuotesuunnittelua	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli toteuttaa osallistavaa tuotesuunnittelua yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa. Työelämäyhteytenä toimi Viialan toimintakeskus, joka on päivätoimintakeskus kehitysvammaisille henkilöille. Tarkoituksena oli osallistaa maskottinukkeparin suunnitteluun viisi toimintakeskuksen asiakasta, jotka suunnittelivat ja ideoivat viisi erilaista ehdotusta maskottinukesta. Näistä ehdotuksista yksi valittiin toteutettavaksi äänestyksen perusteella, johon osallistuivat kaikki toimintakeskuksen asiakkaat.

Maskottinukkeparin suunnittelun taustalla oli tavoite tuotteesta, jota voisi valmistaa toimintakeskuksessa myyntiin. Nuken tuli olla toteutukseltaan sellainen, joka on toimintakeskuksen asiakkaiden taidoilla toteutettavissa. Nukkepari valmistui asiakkaan suunnitteleman kuvan ja häneltä haastattelun avulla saatujen tietojen perusteella.

Opinnäytetyö oli toiminnallinen. Tutkimus oli laadullista, tutkimusmenetelminä opinnäytetyössä käytettiin osallistuvaa havainnointia, teemahaastattelua, aiempia tutkimuksia sekä lähdekirjallisuutta.

Osallistavan tuotesuunnittelun haasteena oli saada asiakkaan todelliset ajatukset esille ja saada tuote hänen näkemyksiään ja ideoitaan vastaavaksi. Ohjaajan rooli osallistavassa tuotesuunnittelussa korostui. Ohjaaja rohkaisi ja auttoi kehitysvammaista henkilöä tuomaan esille hänen omia ajatuksiinsa sekä loi mahdollisuuden osallistua toimintaan.

Avainsanat kehitysvammaisuus, itseilmaisuus, osallistaminen, käsityöllinen tuotesuunnittelu

Sivut 33 s. + liitteet 4 s.

Lahdensivu
Degree programme in Crafts and recreation
Therapeutic Crafts and recreation

Author	Anna-Kaisa Mononen	Year 2012
Subject of Bachelor's thesis	Mascot dolls to Viiala Day Center – Participatory Product Design	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to carry out participatory product design together with people with intellectual disabilities. The thesis was commissioned by the Viiala day center, which is a day activity center for people with intellectual disabilities. The purpose of the thesis was to design a pair of mascot dolls together with five day center clients. These five clients made five different proposals of a mascot doll. One of the proposals was selected for production by voting. All the day center clients were able to participate in the vote.

The purpose of designing the mascot dolls was to create a product that could be produced and sold in the day center. The doll design should be such that the clients can make them together with a facilitator. The mascot dolls were made according to the client's drawing and the information collected by interviewing her.

The thesis was a qualitative action research. The methods used to collect information were participant observation, thematic interviews, reviewing literature, Internet resources and earlier researches.

The challenge in participatory product design turned out to be bringing out the clients' real thoughts and making the product correspond to their visions and ideas. The facilitator's role in participatory product design was important. The facilitator encouraged and enabled the persons with intellectual disability to take part in the action and bring out their own ideas.

Keywords intellectual disability, self expression, participation, product design

Pages 33 p. + appendices 4 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA.....	2
2.1	Keskeiset käsitteet.....	2
2.1.1	Kehitysvammaisuus.....	3
2.1.2	Itseilmaisu.....	4
2.1.3	Osallistaminen.....	5
2.1.4	Käsityöllinen tuotesuunnittelu.....	6
2.2	Aikaisemmat tutkimukset.....	7
3	VIIALAN TOIMINTAKESKUS.....	8
4	TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ JA LAADULLINEN TUTKIMUS.....	10
4.1	Opinnäytetyön tavoitteet ja aiheen rajaus.....	10
4.2	Osallistuva havainnointi.....	11
4.3	Teemahaastattelu.....	12
4.4	Tutkimuksen luotettavuus.....	13
5	TUOTTEEN VALMISTUSPROSESSI.....	14
5.1	Tuotesuunnitteluryhmä.....	14
5.2	Ohjauksien suunnittelu.....	15
5.3	Ohjaukset.....	16
5.3.1	Ideointia.....	16
5.3.2	Idean valinta.....	17
5.3.3	Ideasta mainosten tekemiseen.....	18
5.3.4	Äänestystuloksen julkaiseminen ja valitun hahmon työstämisen aloittaminen.....	21
5.3.5	Kankaankuviointia ja yksityiskohtien valintaa.....	22
5.4	Oma suunnitteluosuus: Ideasta tuotteeksi.....	22
5.5	Palaute asiakkailta ja ohjaajilta.....	24
6	TUTKIMUSTULOKSIEN ANALYSOINTIA.....	25
6.1	Osallistavaa tuotesuunnittelua yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa.....	25
6.2	Ohjaajan rooli osallistavassa tuotesuunnittelussa.....	26
7	POHDINTA.....	29
7.1	Osallistava tuotesuunnittelu ja ohjaajan taitojen vahvistaminen.....	29
7.2	Nuken jatkokehitysideat.....	30
	LÄHTEET.....	32
	Liite 1 Taustatarinan haastattelukysymykset	
	Liite 2 Hahmon tekijän haastattelukysymykset	
	Liite 3 Nuken kaava	
	Liite 4 Ohjaajien palautekysymykset	

1 JOHDANTO

Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokemisesta yhteiskuntaamme täysivaltaisina jäseninä puhutaan nykyään paljon ja sen on hyvin ajankohtainen aihe. Opinnäytetyöni tarkoituksena on omalta osaltaan tukea tätä osallisuuden kokemusta.

Opinnäytetyö toteutettiin kevään 2012 aikana, yhteistyössä Viialan toimintakeskuksen kanssa. Toimintakeskus on nykyisessä kokoonpanossaan toiminut noin puolitoista vuotta. Viialassa sijaitseva toimintakeskus on tarkoitettu kehitysvammaisille henkilöille, joita toimintakeskuksessa on kaiken kaikkiaan 55. Idean opinnäytetyöhöni sain toimintakeskuksen henkilökunnalta syventävän harjoittelujaksoni aikana, syksyllä 2011.

Opinnäytetyön aiheeksi muodostui osallistava tuotesuunnittelu, jossa tavoitteena oli osallistaa viisi toimintakeskuksen asiakasta suunnittelemaan toimintakeskukseen oma maskottinukkepari. Maskottinukkeparin suunnittelu ja osittain toteutus on tehty asiakkaiden toimesta. Nukkeparin toteutus tapahtui viiden ohjauksen muodossa, joiden kulusta ja sisällöstä kerron tarkemmin luvussa 5.

Opinnäytetyön tavoitteena oli myös tutkia ohjaajan roolia osallistavassa tuotesuunnittelussa. Pohdintojeni taustalla on ohjauksissa tekemäni havainnot, näihin pohdintoihin palaan luvussa 6.2 tarkemmin. Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä olivat osallistuva havainnointi sekä teema-haastattelu. Teema-haastattelu toimi apuna kerätessäni tietoa asiakkaiden näkemyksistä heidän luomistaan maskottinukkehahmoista.

Keskeisimpänä käsitteenä opinnäytetyössä on osallistaminen. Kerron tästä ja muista opinnäytetyöhöni liittyvästä käsitteistöä lisää lähtien luvusta 2.1. Opinnäytetyöni tukena toimi eri kirjallisuuslähteistä kerätty aineisto sekä aikaisemmat tutkimukset, joissa on käytetty osallistavaa tuotesuunnittelua kehitysvammaisten henkilöiden kanssa. Täysin vastaavanlaista toteutusta en aikaisemmista tutkimuksista löytänyt, mutta yhtymäkohtia omaan opinnäytetyöhöni löysin aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista. Tästä lisää luvussa 2.2.

Loppupohdinnoissa olen käsitellyt kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessin onnistumista ja tavoitteiden toteutumista. Olen pohtinut myös maskottinukkeparin jatkokehitysideoita ja näkökulmia tapaan toteuttaa osallistavaa tuotesuunnittelua.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

Syksyllä 2011 opinnäytetyö alkoi olla ajankohtainen ja aiheenvalinta edessä. Aihe oli askarruttanut mieltäni jo pidempään, mutta en ollut saanut vielä kiinni mistään inspiroivasta aiheesta. Oli kuitenkin selvää, että haluan liittää opinnäytetyöni jotenkin kehitysvammaisuuteen. Olen tehnyt aikaisemmin koulussa erilaisia töitä aiheeseen liittyen, ja minulla on myös jonkin verran työkokemusta alalta.

Suuntasin myös syventävän harjoittelujaksoni kehitysvamma-alalle. Tein harjoittelujaksoni syksyllä 2011 Viialan toimintakeskuksessa, joka on päivätoimintakeskus kehitysvammaisille asiakkaille. Harjoittelujaksoni aikana otin puheeksi mahdollisuuden siitä, että voisin tehdä opinnäytetyöni toimintakeskukseen, jos heiltä löytyisi tarvetta jonkin asian kehittämiseen. Henkilökunnalta nousi joitakin ideoita opinnäytetyön aiheiksi, ja näistä itseä kiinnostavimmaksi aiheeksi nousi maskottinukkeparin valmistus.

Minua on aina kiinnostanut ajatus siitä, että pystyisin tulevana ohjaustoiminnan artonomina tarjoamaan asiakkaille mielekästä tekemistä sekä kuuntelemaan myös heidän mielipiteensä ja näkemyksensä asioista. Idea siitä, että ottaisin asiakkaita mukaan tuotesuunnitteluprosessiin, sai opinnäytetyölleni uudenlaisen tarkoituksperän ja näkökulman, joka vahvistui vähitellen aiheen rajautuessa. Tämä tarjoaa mahdollisuuden sille, että asiakkaat saavat omat ajatuksensa ja ideansa tuotteen ulkoasusta esille ja näin tuotteesta tulee heidän näköisensä.

Opinnäytetyöni aiheeksi muodostui lopulta osallistavan tuotesuunnittelun toteuttaminen yhdessä toimintakeskuksen asiakkaiden kanssa. Tarkoituksena on valmistaa maskottinukkepari, jonka ideoinnista vastaavat toimintakeskuksen asiakkaat. Valmistuvasta maskottiparista tulisi myös toimintakeskuksessa valmistettava myyntituote. Opinnäytetyöni haasteena onkin saada asiakkaat ideoimaan tuote, saada idea tuotteeksi ja vielä niin, että se myös vastaa asetettuja tavoitteita.

Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuudesta yhteiskuntaamme on puhuttu paljon ja aihe on hyvin ajankohtainen. Opinnäytetyöni tarkoituksena on antaa kehitysvammaiselle henkilölle mahdollisuus ilmaista itseään, saada heidän ajatuksiaan julki sekä osallistaa heidät toimintaan. Opinnäytetyössäni tämä tulee ilmi tuotesuunnittelussa, jossa ideoiden ja tuotteen suunnittelijoina toimivat itse kehitysvammaiset asiakkaat, minä ohjaajana toimin mahdollistajana ja avustajana projektissa.

2.1 Keskeiset käsitteet

Opinnäytetyöni kannalta keskeisin käsite on osallistaminen, joka sitoo koko opinnäytetyön käsitteistön yhteen ja on keskeisessä osassa koko opinnäytetyön ajan. Osallisuudella tarkoitetaan yksilön oikeutta osallistua häntä koskevien asioiden päättämiseen sekä mahdollisuutta vaikuttaa myös yhteiskunnallisten asioiden kehittämiseen ja päätöksentekoon. (Valtikka.fi n.d.) Tässä luvussa kerron osallisuudesta lisää kehitysvammaisten henki-

löiden näkökulmasta sekä avaan opinnäytetyöhöni liittyvää käsitteistön merkitystä tarkemmin juuri tässä asiayhteydessä.

2.1.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvamma on ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella oleva vamma. Tästä johtuen kehitysvammaiselle henkilölle käsitteellinen ajattelu ja uusien asioiden oppiminen on vaikeaa. Matalaa älykkyydosamäärää sekä ikätasoa heikompa sosiaalista selviytyvyyttä ja näiden ilmaantumista ennen 18 vuoden ikää on pidetty Suomessa vanhastaan kehitysvammaisuuden kriteerinä. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2006, 165.)

Kehitysvammaisuuden kuvaamiseen yleensä on käytetty älykkyydosamäärän mittaamista. Normaaliälykkyyden tunnusluku on 100, ja suurin osa väestöstä asettuu älykkyydosamäärältään luokkaan 80- 120. Lievästi kehitysvammaisen henkilön älykkyydosamäärä vaihtelee 69 ja 50 välillä, kun taas syvästi kehitysvammaisen henkilön älykkyydosamäärä saattaa olla alle 20. (Kehitysvammaisten Uudenmaan tukipiiri ry 1997.)

Älykkyys on monitahoinen ominaisuus. Yleensä älykkyytenä pidetään käsityskyvyn nopeutta ja selvyyttä, kykyä ymmärtää asioista olennaiset seikat ja kykyä asettaa asiat oikeisiin yhteyksiinsä. Järkevä toiminta on monipuolisen prosessin tulos, jossa ihminen ottaa vastaan vaikutteita ja havaintoja aistiensa välityksellä. Havaintoihin vaikuttavat myös senhetkiset tunteet ja tarpeet. Havaintonsa ihminen muokkaa käyttökelpoiseen muotoon käsityskykynsä avulla turvautuen muistikuviin ja kokemuksiin, joita hänellä on jo ennestään. (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 2006, 38.)

Älykkyydosamäärän mukainen ryhmittely ei kuitenkaan vastaa kehitysvammaisen henkilön todellista suoriutumiskykyä elämässä johtuen siitä, että kehitysvammaisen henkilön henkisten kykyjen rakenteet voivat vaihdella suuresti. Myös erilaiset lisävammat ja henkilökohtainen kokemustausta vaikuttavat kokonaisuuteen. Kehitysvammaisuuden vaikeusastetta arvioitaessa on arviointiperusteena pidettävä toiminnallisten taitojen tosiasiallista tasoa ja jokapäiväiseen elämään liittyvää avuntarvetta. (Kehitysvammaisten Uudenmaan tukipiiri ry 1997.)

Suomessa laki kehitysvammaisten erityshuollosta (1977/519) 1.luku 1§:n mukaan kehitysvammaiseksi henkilöksi määritellään henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnytyksen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Vammalla tarkoitetaan psyykkistä ja fyysistä vajavuutta, joka rajoittaa pysyvästi henkilön suorituskykyä. (Malm ym. 2006, 165.)

Kehitysvammanaste vaihtelee yksilöittäin. Kehitysvammanaste voidaan jakaa neljään eri osaan, riippuen henkilön toimintakyvystä. Kehitysvammaisella henkilöllä voi olla toimintakyvyssään samaan aikaan merkittäviä kykyjä ja merkittäviä puutteita. Lievä kehitysvamma ilmenee oppimisvaikeutena. Lievästi kehitysvammainen henkilö ymmärtää oman erilaisuutensa, joka monesti johtaa heikkoon itsetuntoon. Sosiaalisten suhteiden

luominen heille on mahdollista, mutta he tarvitsevat kuitenkin opastusta ja tukea elämän eri osa-alueilla. Keskiasteinen kehitysvamma vastaavasti aiheuttaa laajempaa kehityksen viivettä lievään kehitysvammaan verrattuna. Tuen avulla melko itsenäiseksi oppiminen on mahdollista päivittäisissä toimissa, vaihdellen yksilöllisesti. (Malm ym. 2006,176.)

Vaikea kehitysvamma aiheuttaa henkilölle jatkuvan tuen ja ohjauksen tarvetta. Monesti tähän liittyy myös vaikeudet kommunikoinnin osa-alueella. Vaikeasti kehitysvammaisen lapsi kehittyy ikätovereitaan selkeästi hitaammin, mutta tuen ja kuntoutuksen avulla päivittäisistä asioista selviytyminen voi olla melko itsenäistä aikuisena. Syvästi kehitysvammaisen henkilö on täysin riippuvainen toisen ihmisen avusta. Syvään kehitysvammaan liittyy liikkumis- ja kommunikointivaikeudet. Hän voi oppia yksinkertaisia työtehtäviä, mutta tarvitsee päivittäisten asioiden hoidossa jatkuvaa hoitoa ja tukea. (Malm ym. 2006, 176.) Viialan toimintakeskuksessa on asiakkaita, joiden kehitysvamman aste vaihtelee lievästä syvään.

Elinympäristö, kasvatus, elämäkokemukset ja oppiminen vaikuttavat siihen, millaiseksi aikuiseksi myöhemmin kasvaa. Kehitysvammaiset henkilöt ovat yksilöllisiä ja heillä on omat vahvuutensa, mahdollisuutensa ja kykynsä, jotka ovat löydettävissä ja joita tulee tarvittaessa tukea. (Malm ym. 2006, 165.) Opinnäytetyössäni pyrin tukemaan jokaisen tuotesuunnitteluryhmässä olevan asiakkaan omia vahvuuksia ja kykyjä. Vammaa ei tule nähdä esteenä.

Suomessa on arviolta noin 40 000 ihmistä, joilla on kehitysvamma. Jotta nämä kehitysvammaiset ihmiset voisivat elää tasa-arvoista elämää yhteiskuntamme jäseninä, he tarvitsevat tukea, ohjausta ja palveluita. Nämä avuntarpeet voivat liittyä kommunikaatioon, omatoimisuuteen, kodinhoitoon, sosiaalisiin taitoihin, ympäristössä liikkumiseen, terveyteen ja turvallisuuteen, kirjallisiin taitoihin, vapaa-aikaan ja työhön. Yksilöllinen sekä tarpeenmukainen tuki auttaa kehitysvammaista ihmistä elämään hyvää, hänelle luontaista ja mahdollisimman itsenäistä elämää. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2012.)

2.1.2 Itseilmaisu

Luovuus on luonnollinen osa ihmistä, ja se kuulu osaksi ihmisen tapaa ilmaista itseään. Jokaisella meistä on oma persoonallinen tapa ja kyky ilmaista itseään. Luomisen ilo kuuluukin kaikille. Itsensä ilmaiseminen ja luovuus kehittävät ihmistä, tuovat elämään iloa ja uutta sisältöä. Itsensä ilmaiseminen ei vaadi mitään erityisiä lahjoja tai taitoja, vaan se on mahdollista jokaiselle. Luovuudessa ei myöskään ole rajoja, eikä oikeaa tai väärää tapaa tehdä asioita. (Flowinglife 2012.)

Luovuus jaetaan nelivaiheeseen luovuusmalliin, jossa tietoinen ja tiedostamaton tila vuorottelevat. Luovuus ja itseilmaisu kuuluvat tärkeinä osana tuotesuunnitteluun. Ohjauksien rakenne tuotesuunnitteluryhmän kanssa tulee mukailemaan tätä luovuuden nelivaiheista mallia. Lähtökohtana luovalle toiminnalle on valmistautuminen, jossa kerätään tietoa aiheesta. Tiedonhankinnan jälkeen aihetta haudutellaan omissa ajatuksissa, jota sano-

taan tiedostamattomaksi prosessiksi. Idean hautumisen jälkeen tulee oivaltaminen, hetkellinen ahaa-elämys, jossa idea valmistettavasta tuotteesta syntyy. Oivalluksen jälkeen alkaa idean todentaminen, jalostaminen ja viimeistely valmiiksi tuotteeksi tai luonnokseksi. (Koskennurmi-Sivonen & Seitamaa-Hakkarainen n.d.) Luovalle prosessille tulee antaa tilaa. Ohjauskerrat tulevat olemaan tiiviissä aikataulussa; pyrin kuitenkin siihen, että jokaiselle luovan toiminnan vaiheelle jäisi tilaa prosessin aikana.

Luovan toiminnan avulla voidaan auttaa kehitysvammaista ihmistä löytämään oma persoonallisuutensa, kehittymään, tuntemaan tunteita ja sitä kautta ymmärtämään myös itseään. Luovaan toimintaan liittyy hyvin monenlaisia muotoja, paljon tekemisen iloa ja onnistumisen elämyksiä. Keinoina voivat olla musiikki, tanssi, liikunta, teatteri tai taide. (Kaski ym. 2006, 243.) Opinnäytetyöni avulla tarjoan kehitysvammaisille henkilöille mahdollisuuden itsensä ilmaisemiseen tuotteensuunnittelun keinoin.

Itsensä ilmaiseminen ja luovuuden irti päästäminen voivat alkuun tuntua hankalalta. Tyhjä paperi voi näyttää ylitsepääsemättömältä esteeltä. Arvostelun pelko tai omien taitojen riittämättömyyden tunne voivat olla esteenä itseilmaisulle. (Flowinglife 2012.) Ohjatessa kehitysvammaisten henkilöiden luovan toiminnan ryhmää kohtaa varmasti näitä samoja haasteita, mitkä minun on otettava huomioon ohjatessani tuotesuunnitteluryhmää.

2.1.3 Osallistaminen

Sana osallinen tarkoittaa, että on osallisena johonkin toimintaan, etuun tai on mukana jossakin, osaa ottava, osallistuva (Haarala 1992.). Käsitteenä osallistaminen voi esiintyä monessa eri asiayhteydessä. Opinnäytetyössäni osallistamisella tarkoitetaan kehitysvammaisten henkilöiden osallistamista tuotteensuunnitteluun. Osallistamalla heidät tuotteensuunnitteluun mahdollistan heidän ideoittensa ja ajatustensa julkittuomisen ja luon samalla heille mahdollisuuden osallistua toimintaan.

Yhteiskuntapolitiikassa korostetaan syrjäytymisen vastapainona oman yhteisön ja koko yhteiskunnan toimintoihin osallisuutta ja syrjäytymisvaarassa olevien, kuten esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden, osallistumismahdollisuuksien parantamista. (Malm ym. 2006, 30.)

Niin Suomessa kuin kansainvälisestikin keskeisenä terminä ja tavoitteena on pitkään ollut empowerment. Suomalaisia vastineita sanalle on useita, kuten, täysivaltaistuminen, voimaantuminen sekä valtaistuminen. Näiden termien keskeinen ajatus on ihmisen luottamus omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja itsemääräämisoikeuden lisäämiseen. (Malm ym. 2006, 30.)

Ihmiset eivät halua olla passiivisia toimenpiteiden ja päätösten kohteita, vaan heidän tulee itse vaikuttaa omiin ratkaisuihinsa ja tehdä valintansa itsenäisesti. (Malm ym. 2006, 31.) Opinnäytetyölläni pyrin lisäämään juuri näitä mahdollisuuksia.

2.1.4 Käsityöllinen tuotesuunnittelu

Tuotesuunnittelussa on kyse jonkinlaisen eteen tulevan ongelman ratkaisusta. Lähdettäessä ratkaisemaan ongelmaa analysoidaan eli eritellään ongelman luonne ja pyritään näin löytämään ratkaisu. Tämän jälkeen arvioidaan entuudestaan tiedossa olevan ja hankittavana olevan taitotiedon soveltuvuus ongelman ratkaisuun. Näin on tehty olennaisten yksityiskohtien yhdistely, jossa alustavasti hahmottuu ongelmalle ratkaisu. Tämä ongelmanratkaisun perusmalli on alustava lähestymistapa. Tuotesuunnitteluun liittyy paljon muutakin kuin vain ongelmanratkaisutekijöitä, kuten intuitiivisia esteettisiä arvoja. (Anttila 1996, 72-73.)

Tuotesuunnitteluprosessia voidaan kuvailla lyhykäisyydessään seuraavasti. Suunnittelija toteuttaa alussa erilaisia ideoita tulevasta tuotteesta, joiden joukosta valitaan toteutuskelpoisin vaihtoehto. Tästä ideasta tehdään malli esimerkiksi piirtäen, minkä jälkeen valitaan käytettävät materiaalit, värit ja lopuksi mietitään tuotteen valmistuksen kulku yksityiskohtaisesti etukäteen. Käsityöllinen tuotesuunnittelu ei ole käytännössä ollenkaan näin yksiuotteinen ja vielä vähemmän yksinkertainen, vaiheesta toiseen etenevää toimintaa. Suunnittelu kulkee ”punaisena lankana” läpi koko prosessin. (Anttila 1996, 66-67.)

Opinnäytetyössäni suunnittelijoina toimivat kehitysvammaiset henkilöt, ja minä ohjaajana toimin avustajana ja idean toteuttamisen mahdollistajana. Käsityöntekijän on hallittava koko prosessin ideointi- ja tuotantovaiheet sekä valmistuvan tuotteen arviointi. Tekijän on hankittava kaikki tarpeellinen tieto- ja taitopääoma sekä tarvittavat resurssit tuotteen valmistukseen. (Anttila 1996, 108.) Tässä projektissa olen ohjaajana vastuussa näistä seikoista.

Työhön ryhdyttyessä ei aina välttämättä edes ole tarkkaa mielikuvaa siitä, mikä loppujen lopuksi tahdotaan saada aikaan. Lopputulos saattaa hyvinkin olla eri kuin mitä oli alkujaan tarkoitettu. Käsityötuotteelle on ominaista teollista suunnittelua joustavampi tavoitteen asettelu. Työtä ohjaavat tekijän omat sekä yhteisön arvot ja normit. Tuotteessa näkyy myös valmistajan oma persoonallisuus. (Anttila 1996, 108.)

Projektin alussa minulla ei ole tietoa etukäteen tulevan tuotteen ulkoasusta, koska vastuu ideoinnista on tuotesuunnitteluryhmällä. Tiedyt tavoitteet tuotteelle on kuitenkin olemassa, joihin pyritään vastaamaan. Niiden täyttyminen on tässä tapauksessa ohjaajan vastuulla, mikä tulee esille omassa suunnitteluosuudessa hahmon valinnan jälkeen.

Anttila (1996, 70) toteaa, että tuotesuunnitteluprosessi voi kestää useita vuosia tai se voi olla hetkellinen tapahtuma, siihen voi osallistua useita ihmisiä tai se voi olla yhden ihmisen tuotos. Tässä projektissa viisi ihmistä tuottaa ideoita suhteellisen tiiviissä aikataulussa. Näistä ideoista valitaan yksi, joka sitten päätyy valmiiksi tuotteeksi asti.

Anttilan (1996, 70) mukaan luovuus liittyy käsityöhön aina. Luovuuden kriteereinä pidetään varhaisten teorioiden mukaan ideavuolautta, kekseliäisyyttä, mielikuvituksen rikkautta ja omaperäisyyttä. Anttila toteaa

myös, että tavallinen käsityön harrastaja ei varsinaisesti tuota mitään uutta ja erikoista omilla töillään. Tätä voi verrata myös tämän projektin luonteeseen. Tavoitteena ei ole luoda mitään kovin innovatiivista ja uutta, koska pääpaino on kehitysvammaisten henkilöiden osallistamisesta toimintaan. Mutta tavoitteena on kuitenkin, että suunnittelijat käyttävät omaa luovuuttaan ja mielikuvitustaan ja näin tuovat tuotteessa oman persoonallisuutensa esille.

2.2 Aikaisemmat tutkimukset

Osallistavaa tuotesuunnittelua on käytetty Planeetta X – osallistavaa pelisuunnittelua kehitysvammaisten nuorten kanssa hankkeessa. Hanke toteutettiin vuosien 2005-2007 aikana Kehitysvammaliiton Papunet-verkkopalveluyksikössä, yhteistyössä Espoon Eestinmetsän koulun kehitysvammaisten nuorten sekä heidän erityisopettajansa ja avustajiensa kanssa. (Ohtonen 2007.)

Hankkeen päätavoitteena oli kehittää ja toteuttaa vuorovaikutteinen ja viihteellinen Internet-peli yhteistyössä kehitysvammaisten nuorten kanssa. Hankkeen aikana Eestinmetsän koulun oppilaat yhdessä Papunetin työntekijöiden kanssa ideoivat, valitsivat ja toteutettavat pelit, laativat pelien käsikirjoitukset sekä testasivat ja toteuttivat pelit. (Ohtonen 2007.)

Yhtäläisyyksiä hankkeen ja opinnäytetyöni välillä on kehitysvammaisten henkilöiden osallistaminen suunnitteluun. Hankkeessa puhutaan käyttäjäkeskeisestä suunnittelusta, tätä termiä käytetään erityisesti teknologia-alalla. Käyttäjakeskeisessä suunnittelussa on myös kyse osallisuudesta, jonka lähtökohtana on loppukäyttäjien ja suunnittelijoiden yhteistyö ja avoin vuorovaikutus. (Papunet 2007.)

Ohtonen (2007) toteaa hankkeen loppuraportoinnissa, että puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten kohtaamiseen, vuorovaikutukseen ja toimintaan liittyviin erityispiirteisiin on hyvä perehtyä etukäteen, jotta suunnittelu ja toimiminen ovat mahdollisimman mutkattomia. Hankkeessa toimijoiden apuna ja tukena olivat kuitenkin avustajia sekä erityisopettaja.

Ohtonen (2007) toteaa, että puhe- ja kehitysvammaiset ihmiset ovat usein omaksuneet viestintätilanteissa passiivisen roolin, joka asetti hankkeen vetäjille erityisiä haasteita. Verbaalisen ilmaisun ohessa nonverbaalien viestien tulkinta havainnoimalla mm. videon kautta oli hankkeen kannalta erityisen merkityksellistä. Hankkeen vetäjien vastuu ja valta viestien tulkitsijoina loi haasteita ja pohdinnan aihetta.

Hankkeen osallistavassasuunnittelu osuudessa oppilaat osallistuivat pelin sisällölliseen ja toiminnalliseen suunnitteluun ja määrittelyyn sekä testaamiseen ja arviointeihin. Toimintamuotoina suunnittelussa käytettiin ryhmätöitä ja ideoinnin välineinä tarinointia, kuvallista materiaalia sekä piirtämistä. Pelien käsikirjoituksista vastasi Papunetin ylläpitotiimi, ja ne tehtiin oppilaiden ideoinnin pohjalta. Käsikirjoitukset hyväksyttiin suunnittelun kaikissa vaiheissa oppilastiimissä. Myös graafinen suunnittelu toteu-

tettiin oppilaiden suunnitelmien pohjalta ja toteutettiin lopulliseen muotoonsa ulkopuolisen taiteilijan voimin. (Ohtonen 2007.)

Opinnäytetyössä Vernerin chatti, reaaliaikainen kommunikointipalvelu kehitysvammaisille henkilöille – käytettävyydestä osallistavaan suunnitteluun toteutettiin erityisryhmille suunnattu verkkojuttelu eli chatti. Kohderyhmänä olivat lievästi kehitysvammaiset henkilöt. Opinnäytetyössä on pohdittu, kuinka kohderyhmää voisi osallistaa palvelun käyttäjälähtöiseen suunnitteluun. (Mottisenkangas 2007.)

Mottisenkangas (2007) toteaa opinnäytetyössään, että osallistavan suunnittelun tulisi tarkoittaa sitä, että testikäyttäjät ovat mukana alusta asti suunnittelussa ja tuleva idea tai palvelu olisi kohderyhmältä lähtöisin. Kehitysvammaisten henkilöiden ollessa kohderyhmänä Mottisenkangas toteaa, että testiryhmän erityistarpeet ja testitilanteen jännittävyys tulee ottaa huomioon. Tilanne tulisi olla mahdollisimman rento ja poiketa mahdollisimman vähän normaalirutiineista.

Osallistavan suunnittelun ideointivaiheessa tulisi Mottisenkankaan mukaan käyttää pohjamateriaalia, jolla tuetaan kohderyhmän mielikuvitusta. Materiaaleina voivat olla esimerkiksi kuvalliset tarinat. Mottisenkangas toteaa myös, että testaustilanteen tulee olla selkeästi ohjattu ja joustaa nopeasti testihenkilöiden ja tilanteen mukaan. (Mottisenkangas 2007.)

3 VIIALAN TOIMINTAKESKUS

Viialan toimintakeskus on Viialassa sijaitseva kehitysvammaisille asiakkaille tarkoitettu päivätoimintakeskus. Asiakkaat tulevat Akaan alueelta sekä Urjalasta. Toimintakeskuksen asiakkaina on 55 asiakasta, joista päivittäin paikalla on 45- 48 asiakasta. Osalla asiakkaista on viikolla kotipäiviä, tästä johtuen asiakkaiden määrä vaihtelee päivittäin.

Viialan toimintakeskus on kokenut uudistuksen, kun vuosi sitten saman katon alle yhdistettiin Urjalan toimintakeskus sekä Toijalasta vaikeavammaisten päivätoiminta. Näin asiakkaiden ja henkilökunnan määrä toimintakeskuksessa lisääntyi huomattavasti. Ohjaajia toimintakeskuksessa on tällä hetkellä kahdeksan ja yksi puolikas toimi.

Yhdistymisen myötä toimintakeskuksessa on viimeisen vuoden aikana haettu yhtenäistä toimintalinjaa, niin henkilökunnan kuin asiakkaiden osalta. Osalle asiakkaista muutos on ollut suuri, sillä he ovat lisäksi muuttaneet asumaan Urjalasta Toijalaan. Ympäristön muutos on ollut heille iso ja vaikuttanut myös heidän päivittäiseen elämäänsä paljon. Tästä johtuen uusien toimintamuotojen hakeminen jatkuu osittain edelleen.

Toimintakeskuksen toiminta jakautuu kahteen osaan, päivätoimintaan sekä alihankintatyöhön. Verstaan puolella olevat asiakkaat saavat työosuusrahaa, joka on asiakkaiden palkka heidän tekemästään työstä verstaalla.

Toimintakeskuksen vastaavaohjaaja maksaa jokaiselle asiakkaalle palkan heidän ahkeruutensa mukaan.

Alihankintatöinä Viialan toimintakeskuksessa tehdään Kotilaakson tuotteita. Pääasiallinen alihankintatyö on harjasetit, joiden eri pakkausvaiheet tehdään toimintakeskuksessa. Harja kasataan ja pakataan rikkakihvelin kanssa myyntipakkaukseen, jonka jälkeen ne pakataan pahvilaatikoihin ja lavoille. Toimintakeskukselta setit lähtevät kaappoihin ja varastoon. Alihankintatöinä tehdään myös pienempiä eriä erilaisia tuotteita, kuten henkarien tarroitusta. Töiden määrä ja laatu vaihtelevat kausittain. Verstaan puolella valmistetaan myös erilaisia puutöitä.

Toimintakeskuksessa asiakkaiden osallistuminen toiminnan ja tuotteiden ideointiin ja suunnitteluun vaihtelee ryhmittäin. Eniten asiakkaita osallistuu ideointiin työtoiminnan eli verstaan puolella, päivätoiminnan puolella osallistuminen on vähäisempää. Vaikeavammaisten ryhmässä ideointia ja suunnittelua ei asiakkaiden toimesta tapahdu. Toiminnan suunnittelun taustalla on kuitenkin aina asiakkaista lähtöisin olevat ideat, jotka ovat lähtöisin joko asiakkaalta itseltään tai ohjaajan avustuksella tai ohjaajan tekemien havaintojen tuloksena syntyneitä. Päivittäinen toiminta toimintakeskuksessa perustuu asiakkaiden tarpeiden huomioon ottamiseen ja heidän osallistamiseensa toimintaan.

Opinnäytetyössäni keskityn kokonaisuudessaan tuotesuunnittelun näkökulmasta asiakkaiden osallistamiseen, vaikka toimintakeskuksessa päivittäin otetaan huomioon asiakkaiden ajatuksia ja ideoita, tarkoituksena on antaa asiakkaalle mahdollisuus vaikuttaa alusta loppuun tuotteen valmistukseen ja ulkoasuun.

Päivätoiminnan puolella asiakkaiden toimintakyky vaihtelee suuresti. Osa asiakkaista on vaikeasti vammaisia ja heidän päivänsä kuuluu lähinnä erilainen viriketoiminta. Päivätoiminnan puolella asiakkaille ei makseta työosuusrahaa. Päivätoiminnassa valmistetaan eri käsityömenetelmin tuotteita, ja tänne myös opinnäytetyönäni suunnittelema nukke tulisi valmistukseen.

Toimintakeskuksessa toimii erilaisia ryhmiä viikoittain, ja näissä on asiakkaita verstaan ja päivätoiminnan puolelta. Toimintaa on esimerkiksi kuoro- ja bänditreenien muodossa, lukupiiri, liikuntaryhmät, matematiikan sekä äidinkielen ryhmät sekä ulkoilua on useamman kerran viikossa. Näiden ryhmien lisäksi toimintakeskuksen ulkopuolista toimintaa tarjoaa seurakunta, joka järjestää kuukausittain erilaisia tilaisuuksia sekä kerhotoimintaa.

4 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ JA LAADULLINEN TUTKIMUS

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistaminen, opastaminen, toiminnan järjestäminen tai järjeistämisen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Opinnäytetyön tulisi olla myös työelämälähtöinen, ja sillä tulisi olla toimeksiantaja. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-16.)

Opinnäytetyöni täyttää kaikki nämä toiminnallisen opinnäytetyön kriteerit. Viialan toimintakeskus toimii opinnäytetyöni toimeksiantajana, jonne järjestän toimintaa ohjauksieni muodossa ja jonka tuloksena syntyy myös varsinainen tuote toimintakeskuksen käyttöön. Opinnäytetyöni kirjallisessa raportissa kerron kokonaisuudessaan opinnäytetyöni eri vaiheista, kuten tuotteen valmistusprosessin eri vaiheista, havaintojeni ja haastattelun perusteella keräämäni aineiston analysoinnista sekä pohdin lopuksi koko prosessin onnistumista.

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Laadulliseen tutkimukseen käytetään metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat esimerkiksi osallistuva havainnointi sekä teemahaastattelu, joita käytän omassa opinnäytetyössäni tiedonkeruumenetelmänä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 152, 155.)

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti, kun vastavasti määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus perustuu kohteen kuvaamiseen ja tulkitsemiseen tilastojen sekä numeroiden avulla. (Koppa 2011.) Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmisiä tiedonkeruun instrumentteina. Tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa kuin eri mittausvälineillä hankittavaan tietoon. (Hirsjärvi ym. 2001, 155.)

4.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja aiheen raja

Opinnäytetyöni keskeisenä tavoitteena on toteuttaa osallistavaa tuotesuunnittelua yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa ja tuottaa sen lopputuloksena toimintakeskukseen oma maskottinukkepari, joka vastaa asiakkaiden ideoita. Tarkoituksena siinä ohessa on tutkia, kuinka osallistavan tuotesuunnittelun toteuttaminen kehitysvammaisten henkilöiden kanssa onnistuu ja mitä ominaisuuksia ohjaajalta vaaditaan tällaisessa ohjaustilanteessa.

Opinnäytetyöni rajautuu viiden hengen tuotesuunnitteluryhmään, joiden kanssa toteutan tuotesuunnitteluprosessin alusta loppuun. Havainnoimalla ja haastatteleamalla heitä saan tietoa projektin onnistumisesta ja sen asettamista haasteista.

Opinnäytetyöni pääkysymys, johon pyrin vastaamaan on seuraava:

Miten toteutan osallistavaa tuotesuunnittelua yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa?

Alakysymyksenä opinnäytetyössäni on seuraava:

Minkälainen ohjaajan rooli on tämänytyypisessä ohjaustilanteessa?

Haastattelin toimintakeskuksen ohjaajia, tiedustellakseni minkälaisia toiveita ja ajatuksia heillä on nukan suhteen. Ohjaajien toiveena oli selkeälinjainen ja helppotekoinen tuote, joka on muunneltavissa ja kehiteltävissä mahdollisesti isommaksi tuoteperheeksi. Tuote ei saa olla valmistustavaltaan liian vaikea, koska toimintakeskuksen asiakkaiden hienomotoriset taidot vaihtelevat suuresti. Selkeälinjaisen ja helppotekoisen tuotteen valmistusprosessiin voi näin ollen osallistua mahdollisimman moni toimintakeskuksen asiakas ohjaajan avustuksella.

Tavoitteena on tietysti myös omien ohjaajataitojeni kehittyminen ja oman ammattitaidon vahvistaminen sekä tutkivan työotteen hallitseminen ja kokonaisprosessin kuvaaminen.

4.2 Osallistuva havainnointi

Havainnoinnin avulla saadaan välitöntä ja suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien tai organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnoinnin avulla päästään luonnollisiin ympäristöihin; voidaankin sanoa, että se on todellisen elämän ja maailman tutkimista. Tämä on etuna muihin tutkimusmenetelmiin verrattuna, koska muissa menetelmissä ongelmana saattaa olla tietynlainen keinotekoisuus. (Hirsjärvi ym. 2001, 200.)

Havainnointi kytkee myös muita tutkimusmenetelmiä paremmin saadun tiedon sen kontekstiin ja asiat myös nähdään niiden oikeissa yhteyksissä (Grönfors 2010, 157). Osallistuvassa havainnoinnissa havainnoija itse osallistuu ryhmän toimintaan. Tästä syystä se sopii kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmäksi. (Hirsjärvi ym. 2001, 200-2001.)

Opinnäytetyössäni käytän osallistuvaa havainnointia ohjatessani tuotesuunnitteluryhmää. Grönfors (2010, 161) toteaa, että tutkija osallistuu toimintaan joissakin tilanteissa aktiivisemmin ja toisinaan on tarkkailijan roolissa. Näin pyrin toimimaan myös ohjatessani ryhmää.

Havainnointi sopii hyvin tilanteisiin, joissa tutkittavilla on esimerkiksi kielellisiä vaikeuksia, kuten kehitysvammaisilla (Hirsjärvi ym. 2001, 200). Tämä tukee myös valintaani siinä, että valitsin osallistuvan havainnoinnin yhdeksi tutkimusmenetelmäksi opinnäytetyöhöni.

Muistiinpanojen tekeminen kuuluu tärkeänä osana havainnointiin. Pelkät muistinvaraiset muistiinpanot eivät riitä, koska ihmisen muisti on valikoiva. Tästä syystä paperi ja kynä ovat parhaat muistiinpanovälineet.

Muistiinpanoja tehtäessä havainnoiduista, koetuista asioista ja tilanteista on tutkijan päätettävä, missä tilanteessa hän muistiinpanoja tekee. Muistiinpanojen tekeminen voi häiritä asioiden luonnollista kulkua. Tästä syystä on suositeltavaa varata niiden tekemiseen oma tila ja aika. (Grönfors 2010, 164.)

Muistiinpanojen kirjoittaminen kesken ohjaustilanteen häiritsisi liikaa ja veisi aikaa ohjaustilanteesta, joten teen omista havainnoistani muistiinpanot välittömästi ohjaukseton jälkeen. Vaikka havainnoivat tietäisivätkin, että muistiinpanoja tehdään, ne voivat turhaan viedä huomion tilanteesta ja herättää ehkä liiallista uteliaisuutta. (Grönfors 2010, 164.)

Grönforsin (2010, 165-166) mukaan muistiinpanojen tekeminen on jo osittain eräänlaista esianalysointia. Kaikesta havainnoidusta tai koetusta ei tule kirjoittaa muistiinpanoja. Tutkijan tulee kirjata tarkoituksenmukaisesti oman työnsä kannalta oleelliset asiat muistiin. Valikointia tapahtuu jo siinä vaiheessa, mitä muistiinpanoihin kirjataan. Opinnäytetyöni kannalta oleellisimpia havaintomuistiinpanojen kohteita ovat osallistavan tuotesuunnittelun toteutukseen liittyvissä seikoissa, asiakkaiden toimintatavoissa sekä oman ohjaajan roolini tarkkailussa.

Lopullisen havainnoinnin avulla selville saatujen tulosten analysointi riippuu aineiston laajuudesta ja muistiinpanotavoista sekä myös tutkimuksen teoreettisesta näkökulmasta. Tulosten analysointi tulisi kuitenkin suorittaa mahdollisimman nopeasti tiedonkeruun päätyttyä. (Grönfors 2010, 167.) Raportoin ohjaukseton kulun opinnäytetyöhöni mahdollisimman kuvaannollisesti ja omia havaintojani hyödyntäen ja teoreettisen tutkimusnäemykseni mukaisesti. Osallistuvan havainnoinnin raportointi perustuukin henkilökohtaiseen tutkimuskokemukseen, vuorovaikutukseen tutkittavien ja tutkijan välillä. Raportoinnissa tulisi säilyttää tämä henkilökohtainen ote. (Grönfors 2010, 169.)

4.3 Teemahaastattelu

Hirsjärvi ja Hurme (2010,11) toteavat, että haastattelu on yksi käytetyimmistä tiedonhankinnan perusmuodoista. Ihmisten ollessa tutkimuksen kohteena on luonnollista kysyä heiltä itseltään, mitä mieltä he ovat itseä koskevista asioista. Haastattelutilanteessa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Tästä johtuen haastattelussa voidaan joustavasti säädellä aineistonkeruuta tilanteen edellyttämällä tavalla. (Hirsjärvi ym. 2001, 191-192.)

Hirsjärvi ym. (2010, 35) toteavat, että haastattelu valitaan usein siitä syystä, että halutaan nähdä tutkittava kohde subjektina ja antaa hänelle mahdollisuus kertoa itseään koskevista asioista mahdollisimman vapaasti. Tästä syystä myös minä valitsin opinnäytetyöhöni teemahaastattelun yhdeksi tiedonkeruumenetelmäksi. Haastattelun avulla selvitän suunnittelijan ajatuksia hänen luomastaan hahmosta. Kehitysvammaisten henkilöiden ollessa haastattelun kohteena on helpompi keskustelemalla saada tietoa heidän ajatuksistaan kuin esimerkiksi kirjallista vastausta vaativien kyselylomakkeita täyttämällä.

Puolistrukturoidussa haastattelussa, johon myös teemahaastattelu lukeutuu, kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat ja haastateltavat vastaavat omin sanoin. (Aalto & Valli 2010, 28) Teemahaastattelulle on tyyppillistä, että se ei etene tarkkojen ja yksityiskohtaisten valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta. Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään haastateltavan kanssa läpi ennalta suunniteltuja teemoja. Kysymysten tarkka järjestys ja muoto puuttuvat, mikä antaa vapauden edetä haastateltavan kanssa vapaassa järjestyksessä eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä puhuta kaikista asioista samassa laajuudessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Teemahaastattelu palvelee mielestäni tällaisessa tilanteessa parhaiten, koska keskustelumainen tilanne on vapaampi eikä luo turhan virallista tilannetta, mikä voi helposti pelottaa tai ahdistaa asiakkaita. Keskustelun omaisessa tilanteessa voi tulla esiin myös sellaisia asioita, joita ei tarkkojen ja rajattujen kysymysten avulla saa selville. Vapaamuotoinen tilanne jättää tilaa luovalle ajatusten kululle.

Aalto ja Valli (2010, 29) toteavat, että haastattelupaikan tulisi olla rauhallinen ja muita virikkeitä tulisi olla mahdollisimman vähän. Tähän minun on myös kiinnitettävä huomiota tehdessäni haastattelua. Rauhallinen ja virikkeeton ympäristö auttaa kehitysvammaista henkilöä keskittymään paremmin olennaiseen.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija yleensä kertoo lukijoilleen tarkasti, mitä he ovat tutkimuksessaan tehneet ja miten he ovat päätyneet saatuihin tuloksiin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen toteuttamisesta. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 100-102.)

Tarkkuudella tarkoitetaan kaikkia tutkimuksen vaiheita. Aineiston keräämisen olosuhteet tutkijan tulisi kertoa totuudenmukaisesti ja selkeästi. Haastattelu- ja havainnointitilanteissa kerrotaan olosuhteista ja paikoista, joissa aineistoa on kerätty. Aineistoa kerätessä voi ilmetä erilaisia häiriötekijöitä, joista myös tulisi raportoida totuudenmukaisesti. Tutkijan oma itsearviointi tilanteesta lisää myös tutkimuksen luotettavuutta. (Syrjälä ym. 1994, 100-102.) Näin toimin myös ohjauksetojen kulkua kuvaillessani sekä raportoidessani havaintojen ja teemahaastattelun avulla saamaani aineistoa.

Tuloksia tulkitessa tutkijan tulisi osata punnita keräämäänsä aineistoa ja asettaa ne teoreettiseen tarkastelun tasolle. Tutkijan on kerrottava, millä perusteella hän esittää tulkintoja ja mihin päätelmät perustuvat. (Hirsjärvi ym. 2001, 215.) Raportoidessani keräämäni aineiston tuloksia pyrin viittaamaan tulkintojani teoriapohjaan, jota olen opinnäytetyöhöni kerännyt. Omiin tulkintanäkemyksiini tulevat toki vaikuttamaan oma kokemuspohjani sekä oma näkemykseni asioista.

Tutkija on aineistoa raportoidessaan tulkintojen tekijä. Toinen tutkija saataisi löytää samalle aineistolle toisenlaisen luokitusperustan ja painottaa joitakin muita aineistosta löydettäviä ulottuvuuksia. Tutkijan on hahmotettava mahdollisimman johdonmukainen käsitys omista tulkinnoistaan ja niistä perusteista, joiden mukaan hän on päätenyt näihin tulkintoihin. Tutkimuksessa tehtyjen tulkintojen todenperäisyyttä tutkijan saattaa olla mahdoton osoittaa. (Aalto ym. 2010, 83.)

Opinnäytetyöpäiväkirja on opinnäytetyöprosessin dokumentointitapa, jonka avulla pystytään lisäämään kerätyn aineiston luotettavuutta. Opinnäytetyöpäiväkirja toimii muistin tukena, ja sen avulla on helppo palata jo tapahtuneisiin hetkiin. Opinnäytetyöprosessi on laaja ja pitkälle ajanjaksolle sijoittuva prosessi, jonka loppuvaiheessa on hankala muistaa alkuvaiheessa tehtyjä ratkaisuja. (Vilka ym. 2003, 19.) Pidän koko prosessin ajan opinnäytetyöpäiväkirjaa, jonne kirjaan esimerkiksi ohjauksien tapahtumat ja siellä tekemäni havainnot. Näiden pohjalta pystyn kirjoittamaan todenmukaisen kuvauksen tapahtumista. Opinnäytetyöni luotettavuuden toteutumiseen palaan opinnäytetyön lopussa, pohdintaosuudessa tarkemmin.

Tutkimuskohteina ollessa ihmiset on eettisesti oikein, että heidän henkilöllisyytensä pysyy tuntemattomana. Kohderyhmän humaani ja kunnioitava kohtelu on oleellinen osa opinnäytetyötä ja sen raportointia. (Hirsjärvi ym. 200, 27) Opinnäytetyössä esiintyville kohdehenkilöille on tästä syystä keksitty nimet.

5 TUOTTEEN VALMISTUSPROSESSI

Tässä luvussa kerron, kuinka maskottinukkeparin ideointi ja valmistus kokonaisuudessaan eteni tuotesuunnitteluryhmän kanssa. Ideoinnista vastasi viiden hengen tuotesuunnitteluryhmä, jonka kokoamisesta ja taustoista kerron tarkemmin tässä luvussa. Avaan myös taustaa ohjauksien suunnittelusta sekä kerron ohjauksetojen sisällöstä ja tapahtumista tarkemmin.

5.1 Tuotesuunnitteluryhmä

Tuotesuunnitteluryhmä koostui viidestä toimintakeskuksen asiakkaasta. Tavoitteena ryhmää kootessa oli, että asiakkaita olisi sekä verstaan että päivätoiminnan puolelta ja että ryhmässä olisi molemmat sukupuolet edustettuina. Asiakkaiden tuli olla myös ilmaisukyvyiltään sellaisia, että he pystyvät ilmaisemaan itseään puheella ja osallistumaan keskusteluun ja ideointiin. Näiden tavoitteiden ja toimintakeskuksen henkilökunnan ehdotusten perusteella valittiin viisi asiakasta tuotesuunnitteluryhmään.

Minä olen asiakkaille entuudestaan tuttu syventävän harjoittelujakson ajalta, mikä varmasti auttaa siinä, että ei tarvitse aloittaa täysin alusta tutustumista. Tästä huolimatta minulla ei ole kovin paljon tietoa näiden asi-

akkaiden taidoista ja kyvyistä, saati sitten taidoista heittäytyä vapaaseen ideointiin ja kykyyn suunnitella jotakin tuotetta.

Ryhmässä on kolme naista ja kaksi miestä: Saana 28 vuotta, Anni 48 vuotta, Leena 57 vuotta, Risto 64 vuotta ja Kari 35 vuotta. Ryhmäläisten toimintakyky on suhteellisen samantasoinen, mikä helpottaa ohjaamisen suunnittelua ja myös itse ohjaamista.

5.2 Ohjauksien suunnittelu

Ohjaukset suunniteltaessa ohjaajan on otettava huomioon erilaisia asioita, riippuen aina ohjattavista henkilöistä ja heidän erityistarpeistaan. Laadin ohjauksistani ohjaussuunnitelman, jossa mietin pääkohdat ohjauksien kulusta. Täysin tarkkaa suunnitelmaa en voi tehdä, koska en voi tietää, kuinka asiakkaiden ideointi lähtee käyntiin. Ensimmäisen ohjauksen jälkeen pystyisin suunnittelemaan ohjelmaa eteenpäin, koska tiedossani olisi paremmin asiakkaiden taidot ja kyvyt.

Ohjaustilan tulisi olla rauhallinen ja poissa muusta toiminnasta, jotta keskittymiskyky ei häiriintyisi. Ajallisesti ohjauksien kesto on tunti kerrallaan. Asiakkaiden keskittymiskyky kestää tunnin intensiivisen tekemisen, ja se on sopiva aika kerralla työstää yhtä asiaa. Ohjaukset ovat kerran viikossa, koska kaikki asiakkaat ovat tuolloin yhtä aikaa paikalla.

Laatiessani suunnitelmaa ohjauksista tein rungon, jonka mukaan etenisin suunnitelmallisesti. Pääkohdat suunnitelmassani on suunnitteluosuus, joka käsittää ideoinnin, lopullisen ideanvalinnan sekä mainosjulisteen tekemisen äänestystä varten. Seuraavaksi on vuorossa äänestäminen, jossa toimintakeskuksen asiakkaat saavat äänestää ehdotuksista omaa suosikkiaan. Äänestystuloksen jälkeen on minun suunnitteluosuuteni, jossa suunnittelen valitusta hahmoideasta tuotteen. Oman suunnitteluosuuteni jälkeen on edessä maskottiparin valmistus yhdessä suunnitelman tekijän kanssa.

Koska arviointi ja palaute muodostavat lähtökohdan toiminnalle ja sen kehittämiseksi, kysyn asiakkaiden mielteitä ohjauksien kulusta jokaisen ohjaukset kerran jälkeen. Palaute tulisikin antaa mahdollisimman nopeasti arvioitavasta tilanteesta. Varsinaisen suunnitteluosuuden jälkeen pyydän asiakkailta ja ohjaajilta palautetta myös kirjallisesti. Palautteen perusteella ohjaaja voi kehittää omaa toimintaansa ja sen avulla saa tietoa omasta onnistumisestaan ja kehittämisen osa-alueistaan. (Hätönen & Romppanen 2006, 8,10,12.)

Ennen ensimmäistä varsinaista ohjaukset käyn toimintakeskuksella kertomassa valitulle tuotesuunnitteluryhmälle, mitä he tulisivat tekemään kanssani. Kerron heille opinnäytetyöstäni sekä sen tavoitteista. Halusin samalla korostaa heille sitä, että he saavat toimia hahmon luojina ja heillä olisi vapaat kädet ideoida oman näköisensä tuote. Tapaamisessa saisin myös hiukan tuntumaa siihen, miten he suhtautuvat asiaan.

5.3 Ohjauskerrat

Ensitapaamisessa, jonka pidin suunnitelmani mukaisesti ennen varsinaista tuotesuunnittelukertaa, jokainen tuotesuunnitteluryhmään valittu antoi myöntävän vastauksen osallistumisestaan ryhmään. Pientä varautuneisuutta oli kuitenkin aistittavissa ryhmän jäsenien ilmeissä ja eleissä. Ajatus sai kuitenkin jäädä ilmaan viikoksi ennen ensimmäistä varsinaista tuotesuunnittelukertaa.

Ohjauskokonaisuus koostui kokonaisuudessaan viidestä ohjauskerrasta. Tuotesuunnitteluryhmän kanssa kokoonnuimme kolme kertaa ja kaksi ohjauskertaa oli hahmon valmistuskertoja hahmon suunnittelijan kanssa. Kerron näiden ohjauskertojen kulusta ja sisällöstä tarkemmin seuraavissa luvuissa. Näiden väliin mahtui myös hahmo ideoista äänestäminen sekä oma suunnitteluosuuteni. Omasta suunnitteluprosessista kerron tarkemmin luvussa 6.4.

5.3.1 Ideointia

Tämän ohjauskerran tavoitteena oli saada selville, kuinka vapaa ideointi ja ideoiden esille tuominen onnistuu ryhmäläisiltä. Minulla ei ollut entuudestaan tietoa asiakkaiden taidosta ilmaista itseään kuvallisoin keinoin. Sen tiesin, että yksi ryhmän jäsenistä, Risto, kirjoittaa paljon erilaisia tarinoita, mutta muuten lähdin täysin tyhjältä pohjalta. Yksi tuokio kertoi kuitenkin paljon ryhmän jäsenistä, heidän persoonastaan ja taidoistaan.

Kokoonnuimme meille varattuun askartelutilaan yhden ison pöydän ääreen. Pyrin poistamaan turhaa jännittyneisyyttä kyselemällä viikon kuulumisia ja muutenkin juttelemalla mukavia. Samalla kerroin kertauksen vuoksi, mitä olemme lähdössä suunnittelemaan. Asiakkaat olivat selkeästi miettineet tai ainakin tiedostaneet tapahtuvan, koska he olivat miettineet asiaa jo etukäteen jonkin verran. Kukaan ei kuitenkaan ilmoittanut heti, mitä lähtee suunnittelemaan.

Aloitin varsinaisen ohjaustuokion kuvakorteilla, joiden tarkoituksena oli herätellä ryhmäläisten mielikuvitusta ja rohkeutta ilmaista kuvista syntyvien mielikuvien esilletuomista. Kuvissa esiintyi erilaisia kankaasta ommeltuja hahmoja. Esitin kuvan kerrallaan ryhmälle ja kyselin, mitä heille tulee siitä mieleen. Ryhmän jäsenten osallistuminen oli vaihtelevaa. Osa ryhmän jäsenistä osallistui rohkeasti kuvien kommentoitiin ja osa seurasi tarkasti, mutta ei juuri kommentoinut kysymättä.

Kuvien läpi käymisen jälkeen aloitimme hahmon ideoinnin isolle yhtenäiselle paperille. Tämä kohta ohjauksen kulussa epäilytti minua eniten, koska en tiennyt, miten he suhtautuvat isoon tyhjäan paperiin. En kuitenkaan halunnut lähteä rajaamaan tai antamaan mitään vinkkejä ideoista, vaan halusin katsoa, miten tyhjälle paperille ideoiminen onnistuu heiltä. Valmiiden vaihtoehtojen antaminen olisi romuttanut myös näkemyksen siitä, että he saavat tuottaa itse ideansa, joten pyrin välttämään tätä koko ohjauksen ajan.

Pyrin rohkaisemaan siihen, että he saavat kertoa ideansa vapaasti haluumallaan tavalla, piirtämällä, kirjoittamalla tai suullisesti kertomalla. Paperille alkoi syntyä yllättävänkin nopeasti kuvia sekä tekstiä, ilman, että minun tarvitsi motivoida heitä sen enempää. Osa myös jutteli hahmosta ääneen, mutta se oli vähäisempää. Hahmon kuvailu sanallisesti oli ainakin tässä vaiheessa selvästi vaikeaa. Kaksi ryhmän jäsentä, Leena ja Anni, olivat selkeästi muita varautuneempia ja paperille piirtäminen tuotti ongelmia. Pyrin auttamaan heitä alkuun kannustavalla puheella sekä erilaisten kysymysten avulla.

Risto on tottunut kirjoittamaan paljon, ja hän lähtikin ensimmäiseksi kirjoittamaan lauseita pöllöstä. Pyysin piirtämään häntä pöllön kuvan paperille, hän kuitenkin kommentoi, ettei hän osaa. Pöllön kuva kuitenkin ilmestyi paperille, muutaman rohkaisevan sanan jälkeen. Ilokseni huomasin, että muita hahmoja suunnitellessaan Risto piirsi ensin kuvan ja kirjoitti vasta sen jälkeen lauseita hahmoista. Rohkeus piirtämiseen lisääntyi heti.

Jokainen ryhmän jäsen sai piirrettyä paperille useamman hahmon, mikä oli hienoa ja toisaalta myös yllättävää, koska olin varautunut myös siihen, että paperille ei välttämättä synny mitään. Selkeä ero oli kuitenkin huomattavissa ryhmän jäsenten tavassa ja rohkeudessa ilmaista itseään. Pidinkin kuitenkin tärkeänä, että jokainen sai paperille jonkinlaisen hahmotelman ideoistaan.

5.3.2 Idean valinta

Tämän kerran tavoitteena oli edelliskerralla piirretyistä hahmoideoista valita yksi hahmo, jota haluaisi lähteä työstämään pidemmälle. Tavoitteena oli piirtää hahmosta uusi kuva A4-paperille, tulevaa mainosjulistetta varten. Kertasimme tuokion alussa, mitä viimeksi olimme saaneet aikaan ja pyysin jokaista kertomaan, mitä he olivat viimeksi piirtäneet ja minkä hahmoista he valitsisivat. Halusin tällä hiukan rohkaista heitä puhumaan hahmoista, koska se tuntui viime kerralla vaikealta.

Hahmon valitseminen ei tuottanut kenellekään ongelmia, vaan jokaisella valinta kävi nopeasti ja päättäväisesti. Tuntui siltä, että jokaisella oli omia visioita hahmosta, vaikka sanallinen kertominen ei kovin rönsyilevää ollut nytkään. Hahmoista valikoitui jatkoon Karin tuhatjalkainen, Saanan papukaija, Riston siili, Leenan tyttö ja Annin kasvo-hahmo.

Leenalla oli viimeksi vaikeuksia päästä alkuun piirtämisessä ja aloittaminen tuotti hänelle jälleen vaikeuksia. Hahmon valitsemisessa ei ollut vaikeutta, mutta valitun hahmon uudelleen piirtäminen tuotti vaikeuksia. Leena valitsi kahdesta piirtämästään hahmosta tytön kasvot. Pyrin jälleen kysymyksillä saada häntä kertomaan ajatuksiaan, mutta vastaaminen oli todella vähäistä. Palasimme Leenan kanssa viime kerran kuvakortteihin, joissa oli kuvia kankaasta tehdyistä hahmoista. Niissä oli myös yksi ihmishahmo, jota tarkastelimme yhdessä. Asetin hänelle kysymyksiä hahmon ulkoasusta, kuten haluaako hän hahmolle vartalon vai vaan pelkän pääosan, jonka hän oli piirtänyt edelliskerralla paperille. Annoin Leenalle

hiukan tilaa miettiä ja paperille syntyikin nopeasti hieno kuva työstä värikkään hameen kanssa.

Vastaavasti Anni, jonka piirtäminen oli hiukan epävarmaa viime kerralla, piirsi innostuneesti yksityiskohtaisen kasvokuvan työstä sekä poika hahmosta. Annista näki, että hän oli selvästi innoissaan piirtämisestä ja oli päässyt vauhtiin viimekertaisen tahmean alun jälkeen. Myös muiden ryhmäläisten piirtäminen oli tehokasta ja tuotteliasta. Ohjauskerta oli reipas ja positiivinen.

5.3.3 Ideasta mainosten tekemiseen

Tämän kerran tavoitteena oli tehdä mainosjulisteet hahmoista toimintakeskuksen seinälle. Julisteiden tarkoituksena oli esitellä hahmot muulle toimintakeskuksen väelle. Näin he pääsivät tutustumaan hahmoihin etukäteen ennen varsinaista äänestämistä.

Pelkät kuvat eivät riitä kertomaan koko totuutta hahmoista, joten päätin haastatella ryhmäläisiä yksitellen saadakseni tarkempaa tietoa hahmosta. Tavoitteena oli saada myös asiakkaiden mielikuvitusta liikkeelle kysymysten avulla. Tällä tavalla sain hahmolle myös hiukan taustatarinaa sekä tukea tulevan tuotteen suunnittelulle.

Laadin tätä varten muutaman kysymyksen etukäteen, jotta kaikille tulisi esitettyä samat kysymykset ja saisin samat tiedot kaikista hahmoista mainosjulisteisiin. (Liitel.) Tiedot, jotka laitettiin edelliskerralla hahmosta piirretyn kuvan lisäksi mainokseen, olivat hahmon nimet, tytön ja pojan nimi, erot tyttö- ja poikahahmon välillä sekä perustelut sille, miksi hahmo sopisi toimintakeskuksen maskotiksi. Jokainen vastasi kykyjensä mukaan kysymyksiin, jotka kirjasin mainokseen. Sain hahmoista seuraavat tiedot:

Karin hahmo:

Tuhatjalkaiset Sami ja Satu

Väriykseltään molemmat tuhatjalkaiset ovat mustasinivihreäraitaiset ja kaikki tuhat jalkaa ovat molemmilla sateenkaaren eri väreissä. Tyttö tuhatjalkaisen erottaa pienistä leteistä. Tuhatjalkaiset pitävät hunajasta, ne tykkäävät liikkua ulkona ja ovat hiukan arkoja eläimiä. Ne liikkuvat toimintakeskuksen tiloissa päivisin ja nukkuvat yöt.

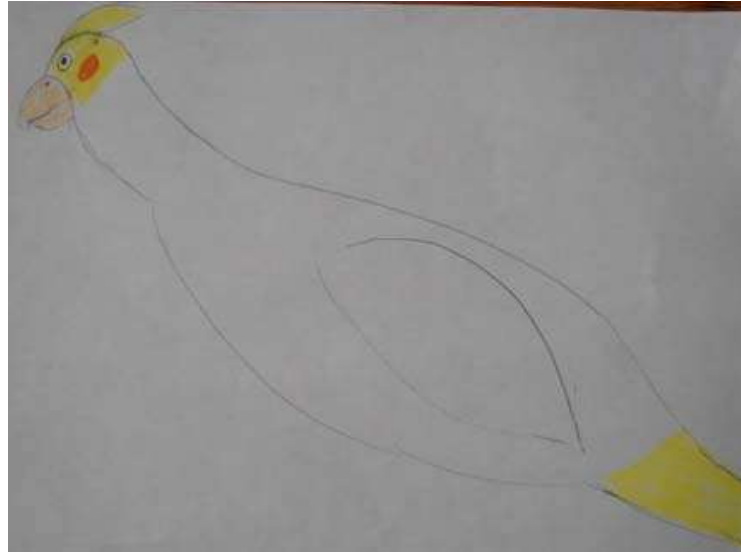
KUVA1 Suunnitelma tuhatjalkainen-hahmosta

Saanan hahmo:

Papukaija pari Riku ja Riikka

Riikka on väriykseltään harmaa, siivissä sillä on valkoista ja pyrstössä on mustia pilkkuja. Riku vastaavasti on valkoinen, ja sillä on pääläella ja

pyrstössä keltaista. Papukaijat ovat kesyjä, seurallisia ja ne voivat oppia myös puhumaan. Toimintakeskuksessa papukaijoilla on iso tila lennellä.

KUVA 2 Suunnitelma papukaija-hahmosta

Riston hahmo:

Siilipari Pekka ja Ulla

Pekka-siili on Ullaa hiukan isompi ja molemmilla on mahan alla valkoista. Ullalla on lisäksi korvan takana pieni rusetti. Molemmilla on neljä pientä jalkaa. Siilit ovat uteliaita, hiukan arkoja, ne nukkuvat talvella ja viihtyvät metsässä.

KUVA 3 Suunnitelma siili-hahmosta

Leenan hahmo:

Tyttö ja poika

Tytöllä on värikäs mekko ja pojalla on värikäs paita sekä yksiväriset suorat housut. Molemmilla on ruskeat hiukset ja hymy kasvoilla. He ovat iloisia ja mukavia.

KUVA 4 Suunnitelma tyttöahmosta

Annin hahmo:

Kasvo Olli ja Liisa

Liisalla on punertavan sävyiset asusteet, Ollilla vastaavasti sinertäväsävyiset. Molemmilla on hatut ja iloiset hymyt kasvoilla. Molemmat hahmot ovat töissä toimintakeskuksessa ja he pitävät lenkkeilystä.

KUVA 5 Suunnitelmat Olli- ja Liisa-hahmoista

Mainosjulisteiden kokoamisen jälkeen kiinnitimme julisteet toimintakeskuksen seinälle yhdessä ryhmän kanssa. Varsinainen äänestys tapahtui toimintakeskuksen henkilökunnan avustuksella. Ääniä annettiin kaikkiaan 40. Äänestys sattui hiihtolomaviikolle, mikä vaikutti osittain äänestäjien määrään. Mainosjulisteissa oli tekijöiden nimet, mikä vaikutti äänestäjien valintaan. Henkilökunnalta tulleen palautteen perusteella osa asiakkaista antoi äänensä hahmon tekijän nimen perusteella.

KUVA 6 Äänestystä varten tehdyt mainosjulisteet hahmoista

5.3.4 Äänestystuloksen julkaiseminen ja valitun hahmon työstämisen aloittaminen

Tämän ohjauksen alussa julistin äänestyksen tuloksen koko toimintakeskukselle. Eniten ääniä hahmoista keräsi tyttö- ja poikaehdotus, joka oli Leenan luoma hahmo. Äänestystulos oli minulla tiedossa jo hiukan aikaisemmin ennen tätä ohjaukselta ja olin ennen tätä ehtinyt suunnitella kyseisestä hahmoideasta prototyypin tekijän suunnitelmaa noudattaen. Omasta suunnitteluprosessista kerron tarkemmin luvussa 6.4.

Tämän ohjauksen tarkoituksena oli keskustella hahmon tekijän eli Leenan kanssa hahmon ulkoasusta ja yksityiskohdista. Haastattelin Leenaa laatimieni apukysymysten avulla (Liite 2.) sekä suunnittelijan piirtämän kuvan ja taustatarinan tietoja apuna käyttäen. Tarkoituksena oli myös saada Leenan mielipide ja hyväksyntä tekemistäni nukun kaavoista.

Haastattelutila oli tällä kertaa eri kuin aikaisemmissa ohjaustilanteissa, joten emme saaneet yhtä rauhalista tilannetta aikaiseksi kuin aikaisemmilla kerroilla. Itseni sekä Leenan keskittyminen herpaantui ajoittain levottoman ympäristön vuoksi. Sain Leenalta kuitenkin tarvittavat tiedot ohjauksen jatkamiseksi ja tuotteen eteenpäin viemiseksi.

Leena tuntui silmin nähden iloiselta, että hänen ideansa valikoitui äänestyksen perusteella jatkoon. Leena sanoi, että hänestä tuntuu ihan kivalle, kun oma työ tuli valituksi. Leena piti nukun kaavasta, eikä hänellä ollut siihen mitään muutosehdotuksia. Seuraavaksi lähdimme käymään läpi nukun ulkoasua, kuten värejä ja muita yksityiskohtia. Nukun väreiksi valikoitui piirustuksessa Leenan poimimat punainen, vihreä, keltainen, violetti, oranssi, sininen ja ruskea. Pojan housujen väriksi Leena valitsi violetin.

Minulla oli apuna malleja eri kankaankuviointitavoista, joilla pystyin Leenalle näyttämään, mitä on mahdollista tehdä. Leena kertoi haluavansa eriväristä ruutupintaa nukun vaatteiden väriksi, aivan kuten suunnitelmassa olikin. Kävimme läpi hänen suunnitelmansa kokonaisuudessaan, eikä Leenalla ollut mitään muutettavaa tai lisättävää tekemäänsä suunnitelman. Leena oli tuttuun tyylinsä aika harvasanainen, mutta kertoi asiat kuitenkin

selkeästi ja jämäkästi. Leena sanoi, että voisi osallistua uudelleenkin tällaiseen projektiin ja oli myös tyytyväinen valmistuvasta tuotteesta. Kävimme vielä haastattelutuokion lopuksi yhdessä läpi tarvittavat materiaalit ja tarkistimme, mitä löytyy toimintakeskuksen varastoista.

5.3.5 Kankaankuviointia ja yksityiskohtien valintaa

Tämän kerran tarkoituksena oli kuvioda kangas suunnitelman mukaan ja tarkentaa vielä halutut yksityiskohdat. Tekemieni leimasimien avulla Leena kuvioi nuken kankaanosat. Aloittaminen Leenalla oli jälleen hiukan hankalaa, mutta alkuun päästyään toiminta oli reipasta ja kangas tuli kuvioitua reippaasti. Hän valitsi itse kuviointivärien järjestyksen ja paikan. Minä toimin ainoastaan värien lisääjänä ja apuna kankaiden siirroissa.

Kankaankuvioinnin jälkeen Leena valitsi pitsit, joita hän halusi tyttönukkeeseen laitettavan. Leena valitsi punaisen, sinisen ja pinkin pitsin, joiden järjestyksen hän kertoi myös selvästi. Leenan valitsemat värit olivat pirteät ja iloiset, aivan kuten piirretyssä suunnitelmassa. Värit ja iloinen olemus olivat varmasti yksi syy myös äänestäjien valintaan.

KUVA 7 Nuken kankaan kuvioimista

5.4 Oma suunnitteluosuus: Ideasta tuotteeksi

Oma suunnitteluprosessini jatkui heti, kun sain tietooni äänestyksen tuloksen. Suunnitteluni apuna oli piirretty kuva hahmosta sekä haastattelulla saatu tieto hahmosta. Suunnitteluprosessin taustalla oli myös koko ajan ohjaajien tuotteelle asettamat tavoitteet. Haasteena olikin saada sovitettua nämä kaksi tavoitetta yhteen tuotteeseen. Tuotteen tuli siis vastata suunnittelijan näkemystä sekä olla selkeälinjainen ja helppotekoinen ilman vaikeita ompelulinjoja. Pyrin suunnitellessani olemaan mahdollisimman uskollinen piirrokselle ja taustatarinalle.

Näiden asioiden lisäksi suunnittelun taustalla oli välineistö, joka on toimintakeskuksessa käytössä. Nuken valmistustavassa tuli ottaa huomioon, että se on toteutettavissa toimintakeskuksessa. Minun oli suunniteltava nukke niin, että kaikki tarvittavat materiaalit ja välineet ovat toimintakeskuksen ohjaajien ja asiakkaiden käytössä.

Lähdin suunnittelussa liikkeelle nuken ääri viivoista. Piirrettyä kuvaa apuna käyttäen nukesta muodostui maatuskaa muistuttava muoto. Muotona siinä on helpot ompelulinjat ja se on selkeälinjainen ilman turhia mutkia ja ulokkeita. Pojan ja tytön kaavoista muodostuivat samanlaiset. Ainoastaan pojan housut ommellaan erikseen, kun tytön kaava on yhtenäinen. Yhtenäinen kaava helpottaa nukun valmistusprosessia. (Liite 3.)

Nukun kasvoja suunnitellessa päädyin vaihtoehtoon, jossa kasvo-osa on erillinen ympyrä, joka liitetään nukkeen ompelemalla pohjakankaan kuvioinnin jälkeen. Näin kasvot on helppo kuvioida erikseen ja kiinnittää nukkeen myöhemmin. Tämä mahdollistaa kasvojen valmistamisen etukäteen ja mahdollisesti pilalle mennyt kasvo-kuviointi on helppo jättää sivuun ja tehdä uusi. Nukun kasvot ovat samanlaiset molemmilla, lukuun ottamatta tytön punaisia poskia. Tämä helpottaa ja selkeyttää nukun valmistamista. Pienten yksityiskohtien tekeminen sabluunoiden avulla on vaikeaa, eikä asiakkaiden hienomotoriset taidot riitä pienten ja tarkkojen viivojen tekemiseen.

Tein erilaisia kokeiluja ja valmistin prototyypin nukkeparista nähdäkseni, mitkä asiat toimivat ja mitä tulisi vielä kehittää. Totesin kankaankuvioinnin tavaksi, joka sopisi nukkeen ja jolla saisi aikaan persoonallisen näköisen nukun. Kankaankuvioinnilla pystyy osallistamaan helposti myös asiakkaita toimintaan.

Tein kankaankuvioinnilla koetilkkuja, joiden tarkoituksena oli toimia mallitilkkuina suunnittelijan eli Leenan valitessa tapaa, jolla hän haluaa nukkejen kankaat kuvioitavan. Leenan valitessa nukun kuviointitavaksi ruudut, kuten suunnitelmassakin oli, tein ruutuleimasimet, joilla saatiin haluttua ruutupintaa aikaiseksi. Tein kaikkiaan kahdeksan leimasinta eli jokaiselle Leenan valitsemalle värille oman leimasimen.

Oma suunnitteluosuuteni käsitti nukun ulkoisten ääri viivojen ja rakenteen luomisen. Valmiin nukun mitat ovat seuraavat leveys 23cm ja korkeus 42 cm. Lopullisen nukun ulkomuodon antoi Leenan tekemät materiaalivalinnat.

KUVA 8 Valmis nukkepari

5.5 Palaute asiakkailta ja ohjaajilta

Pyysin palautetta itse ohjauksista asiakkailta sekä valmiista tuotteesta toimintakeskuksen ohjaajilta. Asiakkailta pyytämäni palautteen pyysin puolivälissä ohjauksiani eli ennen äänestämistä olleen ohjauksen päätteeksi. Puolivälipalautteeseen osallistuivat kaikki viisi tuotesuunnitteluryhmään osallistunutta asiakasta. Palautteen antamisen apuna minulla oli jana, jossa toisessa päässä oli hymyilevät kasvot ja toisessa päässä vastaavasti surulliset kasvot. Asiakkaat saivat jokainen oman lapun, johon he saivat merkitä rastin siihen kohtaan janaa, mihin he halusivat ja tunsivat omasta mielestään ohjauksien kuuluvan. Kaikki piirsivät rastin janan hymyilevään päähän.

Pyrin myös kyselymään jokaisen ohjauksen lomassa palautetta ohjauksista, mutta palaute oli hyvin harvassanaista, ihan kivaa -tyyppistä. Tämän vuoksi päädyin pyytämään tällä tavalla palautteen, näin sain ainakin kaikilta ryhmänjäseniltä palautteen. Ohjauksien positiivinen henki ja asiakkaiden reippaus kertoi myös sen, että aivan epäonnistuneita ohjauksia eivät voineet olla.

Nuken valmistamisen jälkeen pyysin ohjaajilta sähköpostitse lyhyen kirjallisen palautteen koskien lähinnä itse tuotetta eli nukkea. (Liite 4.) Saamani palautteen perusteella nukke vastasi heidän odotuksiaan ja tavoitteitaan. Tuote on myös jatkokehiteltävissä ohjaajien toiveiden mukaan. Ohjaajat olivat myös sitä mieltä, että nukke on asiakkaiden taitojen mukainen ja sitä pystytään toimintakeskuksessa valmistamaan jatkossa myyntiin.

6 TUTKIMUSTULOKSIEN ANALYSOINTIA

Opinnäytetyöni tutkimustavoitteena oli vastata kysymykseen, miten toteutan osallistavaa tuotesuunnittelua yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa? Toisena tutkimustavoitteenani oli perehtyä ohjaajan rooliin osallistavassa tuotesuunnittelussa. Näihin tutkimuskysymyksiin vastaan seuraavissa luvuissa, analysoimalla osallistavalla havainnoinnilla ja teema-haastattelulla keräämäni tutkimusaineistoa sekä pohjaten sitä keräämäni teorian tietoon.

Aineistonkeruumenetelminä osallistuva havainnointi ja teemahaastattelu toimivat mielestäni hyvin tässä yhteydessä. Havainnoinnin avulla sain kerättyä tärkeää tietoa opinnäytetyöni tueksi, niin asiakkaiden osallistumisesta kuin omasta roolistanikin ohjaajana. Haastattelu toimi apuna suunnittelijoiden ajatusten keräämisessä, hahmojen taustatarinan kokoamisessa sekä äänestyksellä valitun nukkesuunnittelijan näkemyksien kasaamisessa.

6.1 Osallistavaa tuotesuunnittelua yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa

Lähdin toteuttamaan osallistavaa tuotesuunnittelua siitä näkökulmasta, että tuotesuunnitteluryhmä saisi ideointiin mahdollisimman vapaan lähtökohdan. Kerroin ensitapaamisessa tuotesuunnitteluryhmään kuuluville, että he saavat tilaisuuden suunnitella toimintakeskukseen oman maskottinukkeparin. Jokainen ryhmänjäsen saisi laatia oman ehdotuksen hahmosta, joista yksi valittaisiin tulevaksi tuotteeksi. Näin annoin heille tuotesuunnittelussa vaadittavan lähtökohdan ja ”ongelman”, joka pitäisi tuotesuunnittelun avulla ratkaista.

Varsinainen osallistava tuotesuunnitteluprosessi alkoi ensimmäisestä ohjauksesta. Näiden kokonaisuudessaan viiden ohjauksen avulla olen toteuttanut osallistavaa tuotesuunnittelua yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa. Ohjausten sisältö rakentui pitkälti ryhmän jäsenten kyvyistä ilmaista itseään ja heidän tahdistaan edetä asiassa. Havaintojen avulla keräämäni tiedon perusteella pystyin suunnittelemaan ohjauksien kulkua eteenpäin.

Havaintojen perusteella voin todeta, että toiminta oli asiakkaille mielekäs, koska he osallistuivat mielellään toimintaan ja saivat jokainen aikaan hienon ehdotelman hahmosta ja toivat esille oman näkemyksensä maskottinukesta. Tuotesuunnittelu yhdessä tämän kyseisen suunnitteluryhmän kanssa onnistui hyvin.

Haasteena osallistavassa tuotesuunnittelussa on saada asiakkaiden näkemykset ja ajatukset todella esille. Kuvallinen ilmaisu tuotesuunnitteluryhmältä onnistui hyvin, mutta sanallinen kertominen oli huomattavasti vaikeampaa. Tämä kävi esille ohjaustilanteissa, joissa kyselin hahmoista sekä haastattelutilanteissa. Sanalliseen kuvailemiseen ja ideoiden kertomisen rohkeuteen voisi kiinnittää huomiota enemmän. Tämä voisi olla yksi uusi

näkökulma ja lähestymistapa osallistavan tuotesuunnittelun toteutukseen, jossa ideointia tehtäisiin sanallisesti esimerkiksi tarinoimalla.

Aikaisemmissa tutkimuksissa, joita käsittelin luvussa 2.2, Ohtonen (2007) toteaa, että kehitysvammaiset henkilöt ovat usein omaksuneet viestintätilanteissa passiivisen roolin. Tämä oli selkeästi huomattavissa myös tuotesuunnitteluryhmän kohdalla. Eroja oli ryhmän sisällä, osa suunnittelijoista ilmaisi itseään sujuvammin kuin toiset. Ohjaajalle se tuo haasteen viestin tulkitsijana. Se asettaa myös ristiriidan sille, onko tuote oikeasti asiakkaan suunnitelman ja ajatusten mukainen.

Ohjaajan rooli osallistavassa tuotesuunnittelussa on kuitenkin oleellinen, koska asiakkaat tarvitsevat apua ja tukea toiminnassa. Näin ollen tuote ei voi täysin olla asiakkaan näköinen, koska siinä on myös ohjaajan kädenjälki. Lähtökohta kuitenkin on, että tuote olisi mahdollisimman paljon suunnittelijansa näköinen ja oloinen, mikä minun mielestäni on mahdollista ja toteutui tässä projektissa hyvin. Tärkeintä on, että osallistavassa tuotesuunnittelussa kuunnellaan asiakasta mahdollisimman tarkasti ja osallistetaan hänet toimintaan. Näin tuotteesta tulee pääasiassa hänen näköisensä, vaikka ohjaajalla on oma osuutensa tuotteen valmistuksessa.

Oma suunnitteluosuuteni oli osa tätä osallistavan tuotesuunnittelun prosessia. Sen avulla ideasta saatiin konkreettinen tuote. Suunnitteluosuudella loin tuotteelle raamit, joista varsinainen suunnittelija sai jatkaa ja luoda siitä oman näköisensä. Planeetta X- hankkeessa oli käytetty tätä samaa ideaa, jossa ideat ja suunnitelmat tulivat kohderyhmältä ja lopullisen suunnittelun tekivät pelisuunnittelun ammattilaiset.

Ideoinnin apuna on hyvä käyttää jotakin apumateriaalia tai harjoituksia, joiden avulla ideointi lähtee paremmin käyntiin ja jotka virittävät asiakkaat oikeaan tunnelmaan. Tilanteen tulisi kuitenkin olla mahdollisimman tavanomainen ja rento, jotta luovuus ja itseilmaisuus pääsevät esiin. Itseilmaisuus voi muutenkin olla kohderyhmälle vaikeaa, siksi on hyvä että tilanne on mahdollisimman rento. Molemmissa aikaisemmissa tutkimuksissa todetaan myös nämä samat asiat.

Kohderyhmän tuntemus on tärkeä seikka ohjauksien onnistumisesta. Huomasin ohjauksissani, että tuotesuunnitteluryhmän rohkeus ja itsevarmuus kasvoivat hiukan ohjauksien kuluessa. Asiakkaat varmasti jännittivät aluksi tilannetta ja heille heitettyä haastetta. Kolme ohjauksetta koko ryhmän kanssa on kuitenkin vähän, eikä sen perusteella voi isoja johtopäätöksiä tehdä, on kuitenkin varmasti selvää, että itsevarmuus kasvaa sekä rohkeus tekemiseen, jos siihen kannustetaan ja osallistetaan.

6.2 Ohjaajan rooli osallistavassa tuotesuunnittelussa

Hyvältä ohjaajalta vaaditaan eri ominaisuuksia ohjaustilanteesta riippuen, mutta mitä ohjaajalta vaaditaan vedettäessä tuotesuunnitteluryhmää, jossa suunnittelijoina toimivat kehitysvammaiset henkilöt? Näkökulmaa olen saanut tähän ohjatessani tuotesuunnitteluryhmää ja samalla tekemällä haavoittoa omasta ohjaajan roolistani.

Ensimmäinen asia, johon kiinnitin huomiota jo suunnitellessani ohjauksien sisältöä oli, että ohjaajan täytyy osata rohkaista ja kannustaa asiakkaita ilmaisemaan itseään ja pidättäytyä omien ideoidensa esilletuomisesta. Tällaisessa ohjaustilanteessa, jossa henkilöt pyrkivät ilmaisemaan itseään ja tuottamaan omia ideoitaan, on mielestäni erittäin tärkeää, että ohjaaja on kannustava ja rohkaiseva. Samalla se vaati ohjaajalta pidättäytymistä omien näkökulmiensa esilletuomisessa, koska näin ollen näkemys ei ole enää asiakkaan vaan ohjaajan. Tämä voi joissakin tilanteissa olla erittäinkin haastavaa ja osittain jopa lähes mahdotonta. Varsinkin jos asiakkaan on vaikea kertoa asiasta tai häneltä puuttuu rohkeus tai taito asian ilmaisemiseen.

Tällaisissa tilanteissa, joissa on kyse ohjaajan taidosta aktivoida ja rohkaista ohjattavaa henkilöä, ohjaajan rooli korostuu, jotta ohjaaja löytää tarvittavat keinot ja taidot tilanteen ratkaisemiseen. Itse käytin ohjaustilanteissa apuna kysymysten asettelua eli esitin kysymyksiä, joilla saisin asiakkaan kertomaan ideansa itse. Pyrin ohjaustilanteissa välttämään johdatelua ja vaihtoehtojen antamista. Vapaassa ideointitilanteessa koin sen hyväksi tavaksi. Vaihtoehtojen antaminen ja rajaaminen kuuluvat myös ohjaajan rooliin esimerkiksi materiaalien käytön suhteen.

Tilanteessa, jossa on kyse vapaasta ideoinnista, rajoja ei ole, eikä niitä tule ohjaajan myöskään asettaa tai antaa. Tämä ei kuitenkaan joka tilanteessa ole mahdollista. Jos asiakkaan on itse vaikea ilmaista tai kertoa, mitä hän haluaa, on vaihtoehtojen esittäminen välillä välttämätöntä, jotta päästäisiin eteenpäin. Tässäkin ohjaaja määrää, kuinka paljon ja millä keinoin hän auttaa asiakasta eteenpäin.

Itsensä ilmaiseminen ja luovuuden irti päästäminen voivat olla kenelle tahansa aluksi hankalaa. Ohjaaja on luomassa ilmapiiriä, jossa työskennellään ja hänellä on iso osa siinä. Avoin, rento ja positiivinen ilmapiiri auttaa luovuuden esille tuomista ja rohkaisee yrittämään. Arvosteluksi tulemisen pelko ja negatiivinen ilmapiiri ei auta asiakkaita olemaan luovia ja kertomaan omia ajatuksiaan. Luovuuden vapaaksi päästämiseen ohjaaja voi vaikuttaa luomalla paitsi sille suotuisan ilmapiirin myös käyttämällä erilaisia harjoitteita.

Lähestymistapoja luovuuden irtipäästämiseen tällaisessa tilanteessa on varmasti monia. Ohjaaja voi hyödyntää omia vahvuuksiaan asian lähestymiseen, ottaa huomioon kuitenkin asiakkaiden ominaispiirteet. Liian vaikeat tai toimimattomat harjoitukset voivat myös pilata tunnelman. Tässä punnitaan ohjaajan tilannetajua ja tilanneherkkyyttä. Keinoina voi käyttää musiikkia, kuvia, liikuntaa, rentoutusta tai piirtämistä, tässäkin on rajoituksena ohjaajan oma mielikuvitus ja luovuus. Itse käytin ohjauksissa apuna kuvakortteja, joiden tarkoituksena oli luovuuden ja mielikuvituksen vapaaksi päästäminen. Tarkoituksena oli myös hiukan antaa mielikuvaa siitä, mitä on mahdollista tehdä.

Ohjaajan on hyvä tuntea asiakasryhmä, jonka kanssa hän on tekemisissä. Aikuisten kehitysvammaisten henkilöiden kanssa toimiessa on hyvä muis-

taa, että he eivät ole lapsia ja ovat samalla tavalla aikuisia kuin muutkin, vaikka he tarvitsevat tukea päivittäisessä elämässä enemmän kuin muut. Heidän taitojaan ei pitäisi myöskään aliarvioida mutta ei myöskään yliarvioida. Ohjaajan on osattava soveltaa ja muuttaa toimintaa asiakkaiden taitojen mukaan.

Kuten olen aikaisemmin opinnäytetyössäni kirjoittanut, kehitysvamma on ymmärtämisen ja käsityskyvyn alueella oleva vamma. Tuotesuunnittelun kannalta kokonaiskuvan hahmottaminen kehitysvammaiselle henkilölle voi olla haastavaa, minkä vuoksi ohjaajan rooli on tärkeä. Ohjaaja hallitsee suunnitteluprosessin kaikki vaiheet ja on perillä käytettävissä olevista materiaaleista sekä tietää niiden mahdollisuudet ja rajat. Ohjaaja on vastuussa myös valmiin tuotteen tavoitteiden toteutumisesta.

Jokainen ilmaisee itseään omalla persoonallisella tavallaan, johon vaikuttaa paljon henkilökohtainen kokemustausta. Oma henkilökohtainen elämänhistoria vaikuttaa siihen, kuinka rohkeasti ja vapaasti pystymme itseämme ilmaisemaan. Ohjaaja ei siis voi vaatia samanlaista käyttäytymistä ja samanlaista tekemistä kaikilta. Toinen saattaa piirtää hyvin yksityiskohteisesti, mutta samaa ei voi vaatia toiselta tekijältä. Tuotteen ideoinnissa rikkautena onkin, että jokainen on oma persoonansa ja kahta samanlaista suunnitelmaa ei synny.

Ohjaajan on osattava ottaa huomioon, kuka tarvitsee tukea ja apua eteenpäin pääsemiseksi, kun joku on kenties jo valmis. Kehitysvammaisten henkilöiden kanssa toimiessa ohjeidenannon selkeyden on ohjaajan hyvä kiinnittää huomiota sekä omaan ohjaustyyliin. Rauhallinen ja selkeä ohjaaminen pitää tilanteen rauhallisena.

Positiivisen palautteen saaminen on jokaiselle tärkeää, ja se vahvistaa itsetuottamusta ja uskoa omiin kykyihin ja taitoihin. Omissa ohjauksissani huomasin myös positiivisen palautteen tärkeyden. Positiivisen palautteen saaminen kannusti asiakkaita rohkeammin suunnittelemaan ja sai myös hymyn kasvoille.

Ohjaajan on hyvä muistaa tilanteessa kuin tilanteessa, että kaikki ei aina mene niin kuin on suunnitellut, joten varasuunnitelma on hyvä aina olla tai ainakin valmis muuttamaan ohjauksien kulkua seuraaville kerroille. Oman toiminnan arviointi ja tapahtuneen pohdinta auttaa ohjauksien kulkua suunniteltaessa. Ohjaaja, joka pohtii omaa toimintaansa, pystyy kehittämään myös omia taitojaan ohjaajana.

7 POHDINTA

Opinnäytetyö eteni suunnitelmien mukaan ja pysyin asettamassani aikataulussa. Yhteistyö Viialan toimintakeskuksen kanssa sujui hyvin ja ongelmitta. Myös opinnäytetyölleni asettamat tavoitteet toteutuivat mielestäni hyvin. Opinnäytetyöni keskeisenä tavoitteena oli toteuttaa osallistavaa tuotesuunnittelua yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa. Se toteutui viiden ohjauksen muodossa kevään 2012 aikana. Näiden ohjauksien lopputuloksena syntyi myös tavoitteiden mukaisesti tuote, jota voidaan valmistaa Viialan toimintakeskuksessa myyntiin. Tuote vastaa myös tavoitteiden mukaisesti suunnittelijansa ideoita.

7.1 Osallistava tuotesuunnittelu ja ohjaajan taitojen vahvistaminen

Opinnäytetyössä pohdin ohjaajan roolia, minkä kautta toteutui yksi osa alue omista henkilökohtaisista tavoitteistani, joka oli kehittää omia ohjaajantaitojani. Olen oppinut omista ohjaajan taidoista tunnistamaan omia vahvuksiani ja kehittämisalueitani. Osaan tämän projektin myötä tunnistaa paremmin keinoja asiakkaiden itseilmaisun vahvistamiseen ja tukemiseen. Osaan myös paremmin löytää keinoja asiakkaan tapaan ilmaista itseään. Tämä projekti on opettanut huomaamaan, kuinka paljon yksi ohjauksenkerta ja piirtäminen voi kertoa asiakkaan kyvystä ja tavasta ilmaista itseään. Näitä taitoja voin varmasti hyödyntää myöhemmin ohjatessani.

Omien ohjaajataitojeni kehittämisen lisäksi tavoitteenani oli oman ammattitaitoni vahvistaminen sekä tutkivan työotteen hallitseminen ja kokonaisprosessin kuvaaminen. Nämä muut henkilökohtaiset tavoitteet ovat tämän projektin osalta täyttyneet. Opinnäytetyöprosessi on ollut kokonaisuudessaan mielenkiintoinen ja haastava. Monen asian yhdistäminen ja hallitseminen on ollut haastavaa ja opettavaista.

Olen tyytyväinen ja ylpeä tuotesuunnitteluryhmän aikaansaannoksista. Jokainen ryhmän jäsen oli mukana toiminnassa, ja he saivat yhdessä aikaan viisi toisistaan erilaista hahmoideaa. Ryhmällä oli paljon hyviä ideoita, joita varmasti voisi hyödyntää myös jatkossa. Ryhmän jäsenten kuvallisen ilmaisun taito oli taitavaa ja olisi mukava, jos he pääsisivät hyödyntämään sitä myös jatkossa enemmän.

Toivon, että projekti auttoi osaltaan tuotesuunnitteluryhmän jäseniä hahmottamaan omia kykyjään ja antoi kenties rohkeutta itsensä ilmaisemiseen. Opinnäytetyöprojekti oli kuitenkin lyhyt, viiden ohjauksen paketti, jossa ei voi odottaa ihmeitä. Kuitenkin ohjauksia tehdessä ja havainnoidessa oli huomattavissa, että suunnittelu ei tuntunut kenestäkään vastenmieliseltä tai tylsältä.

Eniten projektissa hyötyi varmasti valitun nukan suunnittelija Leena, jonka ideasta myös valmistettiin valmis tuote. Leenan työskentely oli alussa hyvin epävarmaa ja pelokasta. Siitäkin syystä oli hienoa, että Leenan eh-

dotus tuli valituksi ja tästä hän varmasti sai lisää itseluottamusta. Leena oli alusta asti hyvin hiljainen ja arka, mutta siitä huolimatta hänellä oli selvät mielipiteet. Tämä korostui varsinkin suunnittelun loppuvaiheessa, jolloin hän näki konkreettisesti tuotteen valmistumisen.

Tämän projektin keskeisimpiä haasteita oli saada asiakkaat kertoman omia ajatuksiaan ja näkemyksiään sekä saada idea tuotteeksi niin, että se myös vastaa asetettuja tavoitteita. Projektissa oli monta eri osatekijää, jotka tuli ottaa huomioon, niiden yhteen sovittaminen oli välillä haastavaa.

Opinnäytetyön raja-alue onnistui mielestäni hyvin. Viiden hengen tuotesuunnitteluryhmä oli sopivan kokoinen ja sain heitä havainnoimalla paljon aineistoa. Projektissa auttoi se, että paikka oli entuudestaan tuttu. Näin sain keskittyä tuotesuunnitteluryhmään ja tuotteen valmistukseen ja varsinainen tutustuminen ja paikan toimintatapoihin tutustuminen jäi pois. Aikatauluni ohjauksien suhteen oli aika tiivis, mikä aiheutti sen, että turhaa aikaa ei paljon jäänyt.

Ohjaukset suunnittelin ja toteutin täysin itsenäisesti ja oman näkemykseni mukaan. Luotin omiin taitoihini ohjauksien suunnittelussa. Oma kokemukseni kehitysvamma-alalta auttoi suunnittelutyössä ja toteutuksessa. Toimintakeskuksen henkilökunta auttoi tuotesuunnitteluryhmän valinnassa, koska he tuntevat asiakkaat parhaiten ja osasivat kertoa, ketkä soveltuvat tällaiseen ryhmään.

Opinnäytetyöni luotettavuus pohjautuu teoreettiseen aineistoon, jota olen kerännyt eri lähteistä, opinnäytetyöpäiväkirjaan, jonka pohjalta olen raportoinut ohjauksien kulkua sekä analysoinut aineistoa. Oma henkilökohtainen ajatusmaailmani ja näkemykseni tulevat varmasti esiin havaintojen ja haastattelujen tulkinnaissa, joka on väistämätöntä. Tulkinnoissa on kuitenkin yhtäläisyyksiä muihin aikaisempiin tutkimuksiin, mikä on käytetty osallistavaa tuotesuunnittelua yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa.

Osallistavassa tuotesuunnittelussa on omat haasteensa, joiden kanssa ohjaaja joutuu tekemisiin. Tärkeintä on kuitenkin luoda asiakkaille mahdollisuus mielekkääseen tekemiseen ja osallistaa heidät mukaan toimintaan.

7.2 Nuken jatkokehitysajat

Tuotteen yksi tavoitteista oli, että nukke olisi jatkokehiteltävissä, isomaksi tuoteperheeksi ja mahdollisesti hyödynnettävissä myös muiden materiaalien aiheena, kuten puutoissa. Olen pohtinut tässä luvussa nuken hyödynnettävyyttä ja sen jatkokehitysajatuksia itse nukkena, muuna tuotteena ja muita materiaaleja hyödyntäen.

Nukke on hyvin yksinkertainen ja pelkistetty ulkomuodoltaan ja on siksi helposti työstettävissä muistakin materiaaleista, kuten puusta. Nuken ulkoasua on myös helppo vaihdella ja muunnella erilaisilla materiaaleilla ja kuviointitekniikoilla. Nukkeen on helppo myös liittää erilaisia yksityis-

kohtia, kuten rusetteja, pitsiä, nappeja ja nauhaa oman mielikuvituksen mukaan.

Nuken kangasosat voidaan valmistaa erilaisista kierrätysmateriaaleista ja hyödyntää erikokoisia kangastilkkuja. Kankaanpainannalla kuvioitua kangasta voi valmistaa lukemattoman monella eri tavalla. Huomioon ottaen tekijän hienomotoriset taidot, tekniikat voivat vaihdella yksinkertaisesta tavasta haastavampaan.

Nuken kokoa on helppo vaihdella ja tehdä siitä erikokoisia versioita. Pienempikokoinen nukke voi toimia esimerkiksi pipityynynä, joita toimintakeskuksessa on valmistettu aikaisemminkin. Isompi nukke toimii sohvatyynynä tai lattiatyynynä.

Toimintakeskuksessa moni asiakas osaa kirjoa vohvelikangasta. Nuken voi valmistaa myös vohvelikankaasta, jolloin kuviointia voi tehdä nukkeen kirjomalla. Nuken ulkoasua on myös helppo vaihdella vaikka eri vuodenaikojen mukaan. Joulun aikaan nukesta on helppo tehdä joulun aikaan sopeva eri kangasvalinnoilla ja kesäisen nukesta saa käyttämällä kesäisiä värejä ja yksityiskohtia. Nukelle voi myös luoda erilaisia ammattirooleja yksityiskohtien avulla, esimerkiksi klovni.

Nukkeparin ulkoiset muuntelumahdollisuudet ovat laajat ja ne voivat vaihdella tekijänsä mukaan. Taustatarinan ja nimen nukelle voi keksiä jokainen tekijä itse, tekijänsä mielikuvituksen mukaan. Näin nukesta tulee valmistajansa näköinen, ulkoasua, taustatarinaa ja nimeä myöden.

Nukelle keksittyä taustatarinaa voisi hyödyntää myyntiin tulevan nukken mukana lisättävään lappuun, jossa voisi olla nukken nimi ja tarina sekä tieto, että tuote on valmistettu käsityönä Viialan toimintakeskuksessa. Näin ostaja saisi persoonallisen nukken, jolla on nimi sekä muutama taustatieto, joita nukken omistaja voi omalla mielikuvituksellaan täydentää.

Nuken muotoa voi hyödyntää myös muiden tuotteiden kuvioaiheena, kuten paperiaskartelussa korteissa, applikoituna tekstiilituotteissa, kankaanpainantakuviona tai erilaisissa puutöissä. Nuken muodosta voisi valmistaa myös hauskan keittiöessun. Mikä estää hyödyntämästä asiakkaiden mielikuvitusta tuoteperheen rakentamisessa ja kehittämisessä. Heidän mielikuvituksen ansiosta tämäkin nukkepari heräsi henkiin.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell Oy.

Anttila, P. 1996. Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet. Porvoo: WSOY.

Finlex. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta nro 519/1977. 23.6.1977 Viitattu 28.3 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>

Flowinglife. 2012. Luovuus. Luovuus, opas luovuuteen ja itseilmaisuun. Viitattu 17.3.2012
<http://www.luovuus.opassivut.net/luovuus.html>

Haarala, R. 1992. Suomen kielen perussanakirja L-R. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Valtikka.fi. n.d. Mikä osallisuus? Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi ry. Viitattu 3.4.2012.
http://www.valtikka.fi/opettajat/mika_osallisuus

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushasatattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Hätönen, H. & Romppanen, B. 2006. Arviointi ja palaute oppimisen ja kehityksen tukena. Helsinki: Kirjapaino Kuriiri Oy.

Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell Oy.

Kaski, M. Manninen, A. Mölsä, P. & Pihko, H. 2006. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY.

Koskennurmi-Sivonen, R. & Seitamaa-Hakkarainen, P. Luovuus. Luovan prosessin nelivaiheinen malli. Viitattu 29.3.2012
http://www.mlab.uiah.fi/polut/Luovuus/teoria_luovuus.html

Koppa. 2011. Laadullinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 14.2.2012.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Kehitysvammaisten Uudenmaan tukipiiri ry. 1997. Älykkyydosamäärä ja kehitysvamma. Viitattu 20.2.2012
<http://www.kvhtietopankki.fi/syndroma/iq.htm>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2012. Tietoa kehitysvammasta: Mitä on kehitysvamma? Viitattu 20.2.2012
<http://www.kvtl.fi/fi/kehitysvamma->

Malm, M. Matero, M. Repo, M. & Talvela, E-L. 2006. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WSOY.

Mottisenkangas, S. 2007. Vernerin chatti. Realiaikainen kommunikointipalvelu kehitysvammaisille henkilöille- käytettävyydestä osallistavaan suunnitteluun. Viitattu 5.4.2012
<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/10537/Mottisenkangas,%20Soile.pdf?sequence=2>

Papunet. 2007. Planeetta X - kehitysvammaisten nuorten suunnittelema pelejä Internetissä. Viitattu 29.3.2012
[http://papunet.net/tietoa/papulaari/ajankohtaista/arkisto.html?tx_mininews_pi1\[showUid\]=250&cHash=2171020568307e7a9bbf7bf9e48bb8f7](http://papunet.net/tietoa/papulaari/ajankohtaista/arkisto.html?tx_mininews_pi1[showUid]=250&cHash=2171020568307e7a9bbf7bf9e48bb8f7)

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Teema-haastattelu. Viitattu 24.3.2012
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

Syrjälä, L. Ahonen, S. Syrjälä, E. & Saari, S. 1994 Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Tekijät ja Kirjayhtymä Oy.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003 Toiminnallinen oppinäytetyö. Helsinki: Tammi.

Ohtonen, M. 2007. Planeetta X – osallistavaa pelisuunnittelua kehitysvammaisten nuorten kanssa –hanke 2005-2007 Loppuraportti. Papunet-verkkopalveluyksikkö. Viitattu 16.2.2012
http://papunet.net/yksikko/fileadmin/tiedostot/muut/planeetta_x_projektin_loppuraportti.pdf

Taustarinan haastattelu kysymykset

Mitkä ovat hahmojen nimet? pojan/tytön nimi

Mitkä asiat erottavat tyttö ja poika hahmon toisistaan?

Miksi juuri sinun hahmosi sopisi toimintakeskuksen maskotiksi?

Hahmon tekijän haastattelu kysymykset

Miltä tuntui kun oma suunnitelma tuli valituksi?

Vastaako nuken kaava suunnitelmaa? Onko jotakin muutettavaa?

Nuken ulkoasu? Käytettävät värit? Kankaankuviointi tapa? Yksityiskohdat? Kasvot?

Hahmon taustatarina, onko jotakin muutettavaa, lisättävää?

Osallistuisitko uudelleen tällaiseen toteutukseen?

Vastaako tuote oman suunnitelmaa / ideaa?

Nuken kaava

Ohjaajien palaute kysymykset

PALAUTEKYSELY

Opinnäytetyö

Anna-Kaisa Mononen

Kirjallinen palaute maskottinukkeparista

Hei!

Nukkepari on nyt valmis. Näiden muutaman palautekysymyksen avulla, johon toivoisin teidän ohjaajien vastaavan, pyrin saamaan tietoa nukan suunnittelun onnistumisesta. Näin saan tietoa opinnäytetyöni loppupohdintaa tuotteensuunnittelun onnistumisesta.

Vastaako tuote odotuksianne ja onko se asettamienne tavoitteiden mukainen?

Kyllä

Onko nukkepari mielestänne sellainen, että sitä voi valmistaa toimintakeskuksen asiakkaiden toimesta myyntiin?

Kyllä

Nukkepari on ideoitu ja suunniteltu yhdessä asiakkaiden kanssa, voisitteko toteuttaa osallistavaa tuotesuunnittelua myös jatkossa, hyödyntäen asiakkaiden näkemyksiä?

Kyllä ja sitä tehdäänkin

Onko tuote mielestänne jatkokehiteltävissä?

Kyllä

Kiitos, palautteesta!